

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aliye Bilge CERTEL

ÖZYÖNETİMDEN PORTO ALEGRE'YE: KURAMSAL BİR DENEME

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı  
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aliye Bilge CERTEL

ÖZYÖNETİMDEN PORTO ALEGRE'YE: KURAMSAL BİR DENEME

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ceren KALFA ATAAY

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı  
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

**Akdeniz Üniversitesi**  
**Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,**

Aliye Bilge CERTEL'in bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Ramazan İZOL (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Ceren KALFA ATAAY (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Kadriye OKUDAN DERNEK (İmza)

Tez Başlığı: Özyönetimden Porto Alegre'ye: Kuramsal Bir Deneme

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 29/06/2015

Mezuniyet Tarihi : 02/07/2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT  
Müdür

## İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ .....	ii
ÖZET .....	iii
SUMMARY .....	iv
ÖNSÖZ .....	v
GİRİŞ .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### ÖZYÖNETİM DÜŞÜNÇESİNİN TARİHSEL ve İDEOLOJİK GELİŞİMİ

1.1 Özyönetim Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2 Özyönetim Kavramının Düşünsel Arka Planı .....	7
1.2.1 Ütopycacı Sosyalizmde Özyönetim Düşüncesi.....	7
1.2.2 Anarşizm ve Özyönetim .....	8
1.2.2.1 Proudhon.....	9
1.2.2.2 Bakunin.....	11
1.2.3 Marksizm ve Özyönetim .....	11
1.2.3.1 Lenin: Tüm İktidar Sovyetlere .....	14
1.2.4 Gramsci ve İtalyan Fabrika Konseyleri .....	15
1.2.5 Anarko Sendikalizm .....	16
1.3 Özyönetim Kavramını Tanımlamak .....	17

### İKİNCİ BÖLÜM

#### PARİS KOMÜNÜ'NDEN PORTO ALEGRE'YE ÖZYÖNETİM

2.1 Komün'den Porto Alegre'ye .....	23
2.1.1 Paris Komünü .....	24
2.1.2 Porto Alegre: Katılımcı Bütçe Uygulaması.....	28
2.1.2.1 Katılımcı Bütçe Oluşturma Süreci.....	32
<b>SONUÇ .....</b>	<b>36</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>38</b>
<b>EK 1- Paris Komünü Kronolojisi.....</b>	<b>42</b>
<b>EK 2- Katılımcı Bütçenin Yıllık Döngüsü .....</b>	<b>44</b>
<b>Ö Z G E Ç M İ Ş .....</b>	<b>45</b>

**KISALTMALAR LİSTESİ**

CAR	Sekiz Yerel İdari Merkez
COP	Katılımcı Bütçe Konseyi
CRC	Toplum İlişkileri Koordinasyonu
CROPS	Katılımcı Bütçe Saha Koordinatörü
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Dr.	Doktor
GAPLAN	Planlama Kabinesi
MDB	Brezilya Demokratik Hareketi – Movimento Democratico Brasileiro
PT	İşçi Partisi – Partido dos Tnrabalhadores
s.	Sayfa
UNCED	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
Vb.	Ve Benzeri
Vd.	Ve Diğerleri
YG-21	Yerel Gündem 21
Yrd.Doç.	Yardımcı Doçent

## ÖZET

Oldukça eskiye dayanan bir tarihsel geçmişe sahip olan özyönetim düşüncesi, Paris Komünü ile birlikte pratiğe dökülmüştür. Temsili demokrasinin biçimsel mekanizmaları günümüz siyasal sistemleri için yetersiz kalmakta, karar alma süreçlerinde katılımın artırılması gerektiği tartışılmaktadır. Yurttaşların karar alma mekanizmasında söz sahibi olma talebi ve bunun gerekliliği Porto Alegre’de Katılımcı Bütçe uygulamasını doğurmuştur.

Bu çalışmada özyönetimin kökleri ve ideolojik gelişimi incelenmiş, Paris Komünü ve Porto Alegre deneyimleri tartışmaya açılmıştır. Bir özyönetim deneyimi olan Paris Komünü’nü ve Sovyetleri temel alan Porto Alegre yönetimi, karar alma sürecine halkın büyük oranda katılımını sağlamıştır. Ancak özyönetimin mevcut kapitalist dünya düzeni içerisinde tek başına sürdürülemeyeceğinden hareketle, Porto Alegre’de uygulanan Katılımcı Bütçe deneyiminin bir özyönetim deneyimi olmadığı ancak özyönetimin filizlenebileceği bir deneyim olduğu sonucuna varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Özyönetim, Porto Alegre, Katılımcı Bütçe, Paris Komünü.

## **SUMMARY**

### **FROM SELF-GOVERNMENT TO PORTO ALEGRE: A THEORETICAL STUDY**

The thought of autonomy, which dates back to old times, was put into practice with Paris Commune. Formal mechanisms of representative democracy are inadequate in today's political systems and the necessity of increasing participation in decision-making process is being discussed. Citizens' demand to be arbiter in decision-making mechanism and its necessity gave birth to the execution of Participatory Budget in Porto Alegre.

In this study, the roots and ideological development of autonomy are analyzed while Paris Commune and Porto Alegre experiences are also being discussed. In both Paris Commune, which is an example of autonomy, and Porto Alegre administration that is based on Soviet example, citizens participated in large numbers in the decision-making processes. However, with the thought that it is infeasible to maintain self-government in the existing capitalist world order, it has been concluded that the Participatory Budget executed in Porto Alegre is not an example of self-government, but an experience by which autonomy can be flourished.

**Keywords:** Self-government, Porto Alegre, Participatory Budget, Paris Commune.

## ÖNSÖZ

Tez dönemim boyunca en büyük destekçim ve yardımcım olan, bana olan güveniyle her zaman motive eden Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ceren KALFA ATAAY'a, sonsuz yardım ve desteği ile her zaman yanımda olan sevgili dostum Öğr. Gör. Cihan KAYMAZ'a, bu stresli süreçte destek ve güvenini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

**Aliye Bilge CERTEL**

**Antalya, 2015**



## GİRİŞ

Oldukça eskiye dayanan özyönetim düşüncesinin izleri M.Ö. 6. yüzyılda Çin’de yaşayan Taoistlere kadar sürülebilir. Taoizm, Buddhizm gibi kadim Doğu inanışlarındaki ve antik Batı felsefesindeki özyönetim düşüncesi kuşkusuz günümüz anlayışından farklı olacaktır. Ancak düşüncenin temellerini görmek adına bunların kısaca değerlendirilecektir.

Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*’ne dayandırdığı düşüncesiyle tüm insanların özgür doğduğu, herkesi toplumsal düzlem özdeşleştirmekte dolayısıyla herkesin toplumsal yaşamdan önceki gibi özgür “kendi kendisinin efendisi” olması sağlayacak bir toplumsal sözleşme tahayyül etmektedir (Cangızbay, 2003: 156). Rousseau, insanın kendi kendisinin efendisi olma fikriyle özyönetime katkı yapmış olur.

Özyönetime katkı yapan bir başka düşünür Charles Fourier’dır. Fourier da temelde Rousseau’nun kişilerin özdeşliği ilkesini küçük birimlerin özdeşliğine dönüştürür, bu birimler de *falanj* ve *falanster*’dir. *Falanj*, insan topluluğunu; *falanster* insan topluluklarının bulunduğu ve çalıştıkları yeri ifade etmektedir (Işıklı, 1983: 32). Fourier’a göre insanlığın yanlış yola savruluşu eğer yapay engeller ortadan kaldırılırsa dönüşebilecektir. Bu da ancak kararların birlikte alınacağı falanjlarla olabilir (Cangızbay, 2003: 160). Fourier, insanın duygu ve düşüncelerinde bir sorun olmadığını, yani insanın kendisinde bir sorun olmadığını, çevresinde problemler olduğunu düşünür (Işıklı, 1983: 31). O halde insanın çevresi düzenlenirse, özgürlük kendiliğinden sağlanacaktır. Fourier’ın bu düşüncesi insan doğuştan iyidir felsefesiyle örtüşür. Ancak bu bakış açısı, idealizm bataklığına sürüklenme açısından özyönetim düşüncesince kabul edilemez.

Robert Owen da benzer bir şekilde kolektif bir sistem yaratmaya çalışır; insanların kötü yönlerini tetikleyen çevresel koşullarının (kapitalizme içkin rekabet düşüncesine dayalı iş ve yaşam çevresi) iyileştirilmesi ve eğitim vasıtasıyla insanların değiştirilebileceğini savunur. Böylelikle ideal bir sistem ortaya çıkacaktır (Işıklı, 1983: 33). *Yeni Ahenk* adını uygun gördüğü bu sistemin temel yapı taşı emek olacak ve insanlar kolektif üretimden ihtiyacı kadar pay alabilecektir. Owen’ın modelindeki emek, özyönetimin vazgeçilmez ögesini oluşturur. Ancak, Owen’ın Yeni Ahenk’i üst yapı kurumlarını hesaba katmamaktadır (Sancaktar, 2009: 60).

Özyönetime katkı yapmış bir başka düşünür de Proudhon’dur. Proudhon, birbirini tamamlayacak olan, ekonomik ve siyasal alanın dayanışmasını temel alan bir sistem önerir. Bu iki alanın da aşağıdan yukarı doğru bir örgütlenme biçimine sahip olması gerektiğini

vurgular. Aşağıdan yukarıya örgütlenme modeli ile gönderme yaptığı ise merkezi devletin yerini alacak olan, kendi kendisini yönetecek olan federasyonlardır (Çiçek ve Certel, 2014: 60). Proudhon'un özyönetime katkısı merkeze/merkeziyetçiliğe karşı gelmesi ve merkez olmayanın kendi kendine yönetmesidir. Federasyon sistemini savunan bir başka düşünür olan Bakunin ise, Proudhon'un aksine uyumu değil, siyasal alanın yıkımını amaçlar. Bakunin için bu, ekonomik ve siyasal devrimin diyalektik bir ilişki içerisinde gerçekleşmesiyle sağlanabilecektir (Cangızbay, 2003: 168-169).

Marx'ın da özyönetime önemli katkıları olmuştur. Marx'a göre, işçi sınıfı kapitalizmin bir aygıtı olan devleti ele geçirdikten sonra özgürleşmesini sürdürmesi için ara bir form önerir ve işçi sınıfının devlet aygıtını kendi lehine kullanması gerektiğinden bahseder. Ayrıca bu ara formdan sonra sınıfsız topluma geçilebilecektir. Bu köklü değişim dönüşüm süreci iki aşamayı içerir: Proletarya diktatörlüğü ve komünizm. Marx'ın teorisinin en büyük özelliği başta devrimci mücadeledir; devrim olmadan özgürleşme sağlanamayacaktır. Devrim sonrası proletarya diktatörlüğü geçişi tamamladıktan sonra komünist topluma geçilebilecektir. Marx'ın özyönetime en önemli katkısı devrimi her koşulda öngörmesidir.

Gramsci de özyönetime katkı yapan düşünürlerdendir. Marksist olan Gramsci için "sınıfsız toplumu yaratma gücüne sahip tek toplumsal özne işçi sınıfıdır" (Cangızbay, 2003: 185). Siyasal alanı yok etmenin imkânsızlığına değinen Gramsci, devrimci niteliği olan toplumsal öznenin yani işçi sınıfının "işçi konseyleri" aracılığıyla devrimi gerçekleştireceğini düşünür. Marx'a benzer şekilde bir proletarya devletini öngören Gramsci için işçi konseyleri devletin en küçük yönetim birimleri olarak adlandırılır (Cangızbay, 2003: 185). Ancak Marx'tan ayrı olarak Gramsci, işçileri proletarya olarak değil; üretici olarak ele alır.

Lefebvre'e göre (2004: 182) özyönetim, var olan toplumun zayıf noktalarında, kendiliğinden ortaya çıkacak ve kendisiyle birlikte toplumsal çelişkileri de ortaya çıkaracaktır. Toplumun tümüne yayılmayı hedefleyen özyönetim, geliştikçe devleti aşacaktır. Temelde özyönetim, tüm toplumu sınırlayıcı bir iktidar olarak gördüğü devleti reddeder. "Bütünü kuşatmadan, ayrı ayrı, kısmi birimlere yerleşen herhangi bir özyönetim girişimi, radikalleşmiş olsa dahi, başarısızlığa mahkûmdur" (Lefebvre, 2004: 184). Dolayısıyla mevcut kapitalist sistem içerisindeki (çoğunlukla yerel düzeydeki) özyönetim girişimleri de başarısız olacaktır.

1871 Paris Komünü, özyönetim düşüncesinin pratiğe dökülmesinin en önemli örneklerinden bir tanesidir. Çok uzun ömürlü olamasa da özyönetimin pratikte var olabileceği ve uygulanabileceği düşüncesinin gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Komün Konseyi oldukça çoğulcu bir yapıdadır, çoğunluğu Blanqui ve Proudhon takipçileri olmak üzere, Enternasyonalistler, Jakobenler, Cumhuriyetçilerden oluşmaktadır. Bu durum ideolojik

çatışmalara neden olsa da pratikte birlikte hareket edilmiştir. Ancak daha önce belirtildiği üzere, kapitalizmin egemen olduğu bir küresel sistemde tek başına bir özyönetim deneyiminin yaşatılması çok zordur. Dolayısıyla Komün de uzun ömürlü olamamış, egemen güçlerce kanlı bir şekilde bastırılmıştır.

Günümüzde ise özyönetimin güncelliği Brezilya'nın Rio Grande do Sul eyaletinin başkenti Porto Alegre'de gerçekleştirilen Katılımcı Bütçe deneyi üzerinden ele alınabilir. Porto Alegre'de gerçekleştirilen şeyin özyönetim olup olmadığı, bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Katılımcı bütçe deneyi özyönetim olarak değerlendirilebilir mi, küresel kapitalizm altında özyönetim gerçekten yaşatılabilir mi sorularının cevabını aramak, bu çalışmanın temel gayesi olacaktır. Çalışma birincil ve ikincil kaynakların taranmasıyla elde edilen verilerin yorumlanması, eleştirel değerlendirmeye tabi tutularak ele alınmasıyla yürütülecektir.

Çalışmanın birinci bölümü özyönetim düşüncesinin tarihsel ve düşünsel temellerini konu alacaktır. Tarihsel gelişimi kısaca anlatıldıktan sonra düşünsel gelişimine değinilecek, düşünürlerin teorilerinden sadece özyönetim ile ilgili kısımlar incelenecektir. Çalışmada ele alınan düşünürler ve yaklaşımlar, özyönetim düşüncesine özgün katkılar yapmasına ve bunların pratiğe dökülmesine bağlı kalınarak seçilmiştir. Özyönetimin düşünsel gelişiminde ele alınan düşünürler ve takipçileri, birçok özyönetim pratiğine öncülük etmişlerdir. Ancak bu özyönetim deneyimleri çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmanın kapsamı belirlenirken, konunun özünü kaçırmamak ve çalışmanın dağılmasını önlemek adına böyle bir yola başvurulmuştur. Çalışmanın hedeflerinden bir diğeri olan, özyönetim teorilerinden yola çıkarak Porto Alegre'nin bir özyönetim pratiği olup olmadığını açıklamaya çalışmaktır. Dolayısıyla ilk özyönetim deneyimi olduğu için tarihsel önem arz eden Paris Komünü dışındaki özyönetim deneyimleri, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. İkinci bölümde ise özyönetim düşüncesinin gelişiminde bir köşe taşı niteliğinde olan Paris Komünü kısaca değerlendirilip, Porto Alegre'de Katılımcı Bütçe uygulaması ele alınacaktır. Paris Komünü ve Porto Alegre, siyasal, toplumsal ve idari olarak ele alınacak, özyönetim açısından değerlendirilecektir. Porto Alegre belediyesinin katılımı teşvik ederek uygulamaya koyduğu Katılımcı Bütçe, doğrudan halkın katılımı ve talepleri doğrultusunda ilerleyen bir süreçtir. Doğrudan katılım, halkın sorunlarını ve önceliklerini belirleyerek bunlara göre hizmet talep etmesi, aşağıdan yukarı örgütlenen ağlarla idare – yurttaş ilişkilerinin dolaysızlaşması gibi sebepler, çalışmanın ana ekseninin Porto Alegre üzerinde olmasına aracı olmuştur. Özyönetim teorilerinden çıkarılan sonuçlarla Porto Alegre'nin bir toplumsal özyönetim modeli olarak kabul edilip edilemeyeceği belirlenecektir.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ÖZYÖNETİM DÜŞÜNÇESİNİN TARİHSEL ve İDEOLOJİK GELİŞİMİ

#### 1.1 Özyönetim Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi

M.Ö. 6. yüzyılda Çin’de, feodal ve hiyerarşik bir toplumsal yapı içerisinde, Konfüçyanizme karşı ortaya çıkan Taoist öğreti, temel olarak doğal uyumu savunmakta, devleti ve kurumlarını reddetmektedir. Taoizm öğretisi insanın doğuştan iyi olduğu düşüncesi üzerinde temellenmektedir. Taoizmin başlıca savunucusu olan Lao Tzu kimi düşünürler tarafından ilk anarşist filozof olarak görülmektedir (Kropotkin, 2012: 54). Taoist öğretinin temel eseri olan *Tao te-ching* içerisinde, kişinin kendisini ve dünyayı değiştirmek için harcadığı bedensel veya ruhsal gücün kişinin enerjisini tüketeceği belirtilmektedir. Dolayısıyla Taoist öğretisi doğal olanı anlamayı, onunla bütünleşmeyi, uyum sağlamayı hedeflemektedir ve bu hedef Taoizmin temelinde yer alan *wu-wei* kavramı ile bağdaşmaktadır. “Taoist ideal, insanların yapay ve hiyerarşik bir kültür geliştirirken kaybettikleri doğayla içgüdüsel birliği yeniden kazanmaya çalıştıkları bir tarımsal kolektivizm formuydu” (Marshall, 2003: 99). Bir başka deyişle Taoistler yapay otorite biçimlerini reddederek özyönetim düşüncesinin ilk örneğini geliştirmişlerdir.

Budist öğretilerde de, kast sistemini ve otoriteyi reddetmesi dolayısıyla özyönetim düşüncesinin izlerine rastlamak mümkündür. 6. yüzyılda Hindistan’da ortaya çıkan öğretiler kast sistemini yok saymakta, “...bireyin kurtuluşunu sağlayacak herhangi bir otorite tanımaz; otorite bireyin kendisidir” demektedir (Marshall, 2003: 107). Budist öğretilere göre Nirvana’ya ulaşmak bilgelik ve üstünlük sağlamaktadır ve kişinin hangi kasttan olduğunun bir önemi yoktur, dolayısıyla Budizm bu noktada eşitliği savunmaktadır (Yetkin, 2012: 26).

Özyönetim düşüncesinin ilk felsefi örneklerine doğuda rastlanmakla birlikte, anarşizmin siyasal bir kimlik kazandığı ve ismini taşıdığı batı felsefesi de özyönetim düşüncesi için önemlidir. Şenel (1995: 40), bir sofist olan Euthydemus’tan, “Her şey, herkese, aynı zamanda ve aynı şekilde ve her zaman için aittir” alıntısını yaparak bu düşüncenin, 19. yüzyılın anarşist düşünürü Kropotkin’in “her şey herkese aittir” sloganına olan benzerliğine dikkat çekmektedir. Sokrates öncesi filozoflar toplumu açıklarken isonomia (eşitlik) kavramını kullanırlar; aynı anda ve her yerde bulunan bir eşitlik. Bu anlamda herhangi bir güç diğer güçlerin egemenliğinde değildir (Bookchin, 1996: 64). Antik Yunan’da kent devletlerinin ortaya çıkması eşitlik düşüncesini gündeme getirmiştir; kent devletlerinin gelişmesiyle monarkın ve aristokrasinin iktidarını sarsıcı olarak demokrasi tartışılmaya

başlanmıştır (Şenel, 1970: 122-123). Evrenin ilk filozofları da mitolojik düşünüşten farklı olarak evreni hangi güçlerin yönettiğini açıklamayı bir kenara bırakarak, olayların nasıl yürüdüğünü açıklamaya yönelmişlerdir (Sunar, 1999: 58). Özyönetim kendi taşıdığı öz kavramıyla doğadaki isonomia'yı, yani herhangi bir egemenliğe dayanmayan, her yerde ve her anda bulunan eşitliği ifade etmektedir.

Sokrates idama mahkûm edildiğinde polislin tanrılarını reddetmek, başka tanrılardan bahsetmek ve gençlerin ahlakını bozmakla suçlanmıştır (Platon, 2015: 20-23). Bir nevi otoritenin istemediği insan ilan edilmiştir. Sokrates'in ardından Kynikler, Stoacılar ve Epikuroscular, Sokrates'in öğretilerinin eşitlikçi tarafını benimseyerek özyönetim düşüncesinin gelişmesine katkı sağlamışlardır. M.Ö. V.-IV. Yüzyılda Yunanistan'da ortaya çıkan Kynik ekolü, kent devletlerinin uç noktadaki eşitsizlikçi toplum yapısına pasif bir reddiyedir. Kynikler, çağdaş yaşamın getirdiği nimetleri ve toplumsal eşitsizliği aşağılama, hor görme şeklinde pasif tepkiler göstermişlerdir. Sadece zaruri ihtiyaçların karşılanmasını, lüksten kaçınmayı, hayvanlar gibi doğal bir yaşamı ve bu doğallığın getireceği erdem ve iyiliği ilke edinmişlerdir (Şenel, 2002: 135-137). Polislin toplumsal değerlerinin insanı özgür olmaktan alıkoyduğunu savunmuşlardır. Kynikler'in kurucusu Antisthenes hükümete, mülkiyete, dine açıkça karşı olmuştur. Antisthenes'in bu düşünceleri çağdaş anarşizmin tüm dayanaklarını içinde barındırmaktadır. Kyniklerden eski bir köle olan Diogenes, devletin bulunmadığı bir dünya vatandaşlığını (kozmpolis) savunmuş, bu noktada tüm insanların eşit olabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle uygarlığın yapay yüklerini mahkûm etmiş, bir fıçının içinde, köpek gibi yaşamaya karar vermiştir (Göze, 2013: 14-15). Tüm bu eşitlikçi düşüncelerine karşın Kynikler, insanlar arasında erdemli – erdemli olmayan, bilge – bilge olmayan ayrımını yapmaktan da geri durmamışlardır.

Epikuroscular devletin kökenini toplumsal sözleşmeye dayandırmışlar, “adalet herkes için eşittir” düşüncesini benimsemiştir. Toplumsal eşitsizliklere karşı oldukları halde, siyasetin dışında kalmaya çalışmışlardır. Herakleitos'un *logos* düşüncesinden etkilenen Stoacılar ise, her insanın bu tanrısal akıldan pay aldığını, dolayısıyla zenginlik, statü gibi farklılıkların önemsiz olduğu düşüncesini benimsemişlerdir. Stoacılar eşitlikçi düşüncelerine karşın bir özyönetim düşüncesine sahip olmamışlar, evrensel bir devlete ve yasalarına tâbi olmak gerektiğini savunmuşlardır (Şenel, 1999: 178-183).

Aydınlanma dönemi düşünürlerine bakıldığında özyönetim düşüncesi için ilk olarak Descartes'in tüm yargılarından kurtulmak için her şeyden kuşku duyması bize önemli bir ipucu verebilir. Descartes'in *cogito ergo sum* (düşünüyorum o halde varım) ilkesiyle aklın evrenselliğini sorguladığı söylenebilir. İnsanın zorunluluğuna vurgu yapan Descartes bu

noktadan sonra özne ve nesneyi ayırır. Descartes böylece sezgiyle kavranan gerçeklikle, açık seçikle kavranan gerçekliği ayırmış olur. Sezgiyle kavranan gerçeklik doğanın kendisidir. Sezgi ise öznenin gerçekliğidir. Böylece Descartes'in anlatmaya çalıştığı felsefesinin temel noktası olan özne (dünyayı sezgiyle algılayan) ve nesne (sezginin dışındaki asıl gerçeklik, öznenin dışındaki şeyler) açıklanmış olur. Descartes'in felsefesine göre; öznenin gerçekliği nesnenin içindedir. Özne doğayla beraberdir ve sezgileri doğanın dışına çıkamaz, nesneden bağımsız değildir. Böylece insan var olurken belli bir gerçekliğin içine doğar ve onu yaşamış olur. Locke da Descartes'ten farklı bir yolla aynı sonuca ulaşır. Locke, insanı çevresi tarafından belirlenen bir varlık olarak tanımlar. Locke için evrensel bir yasa söz konusudur ve o da akıldır. İnsan zihni *tabula rasa* (boş levha) olarak dünyaya gelir ve aklını kullanarak levhayı yani zihnini biçimlendirir. Dolayısıyla insan nesnel dünyayı aşamaz (Sunar, 1999: 99). İnsanın kendisi tarafından oluşturacağı bilinç başta özyönetimin her insanın farklılığına vurgu yapmış gibi görünebilir. Ancak Locke'a göre insanın kendi bilinci yoktur sadece başka bir güç tarafından oluşturulabilen bir bilinci vardır. O halde insanın nesnel dünyayı gözlemesiyle oluşan zihni, belirlenen ve evrenselleşen gücün denetimiyle sonuçlanmış olur.

Descartes ve Locke'un felsefeleri bizi Spinoza'yı açıklamaya yöneltecektir. Spinoza, insan ve doğa ile ilgili Descartes ve Locke'tan tamamıyla farklı bir açıklama yapar; Spinoza, insanın doğasını, doğanın dışında olmadığını söyleyerek Descartes'i eleştirir. Spinoza, ayrıca *deus sive natura* (tanrı ya da doğa) özgür iradesi olmadığını söyleyerek onun şeyleri özgür iradesi ile değil, özü sonucu türetir. Başka bir deyişle Doğa ya da Tanrı'yı yaratıcı yerine, şeyleri özü sonucu türeten olarak anlatmış olur. Böylece insanın özü (hem doğanın hem de kendisinin tanrı olması itibarıyla) zorunlulukla oluşur. Aydınlanma dönemi düşünürlerinin özyönetim düşüncesini, insanın "öz"ünü açıklama, kendiliğini oluşturma bağlamında ele aldığı görülmektedir. "Öz" sözcüğüne yüklenen anlamlar ve bu anlamlar ışığında sözcüğün doğurduğu açılımlar, özyönetim kavramının tanımlanma çabasına ışık tutmaktadır.

Jean-Jacques Rousseau da Toplum Sözleşmesi ile -belirli bir seviyede- özyönetim düşüncesine katkı yapmaktadır. Rousseau "egemenliğin, halk oyununun yürütülmesi" olduğunu vurgulamaktadır. Halk egemenliğinin bir ifadesi olan bu düşüncede toplumsal bir özyönetimin nüvelerini bulmak mümkündür. Ancak Rousseau'nun toplumsal birleşme anlayışı kendi kendinin efendisi olma durumunu yok eder. Çünkü Toplum Sözleşmesi, genel iradenin varlığını işaret eder ve herkesin eşit olabildiğini fakat özgürlüğünden feragat ederek eşit olabileceğini açıklamış olur (Rousseau, 2012: 23-27). Bu eşitlik özdeş yaratımına yol açacağından özyönetime ters düşecektir. Genel iradenin her zaman doğru ve mutlak olduğu düşüncesi de genel iradenin dışında kalan/kalmak isteyen bireyleri yok saymakta ve

genel iradeye zorla dahil etmektedir. Dolayısıyla tahakkümün her türlü biçimine karşı olan özyönetim düşüncesi ile çelişik bir hal alacaktır.

## 1.2 Özyönetim Kavramının Düşünsel Arka Planı

Özyönetim düşüncesi çok eski tarihlere kadar uzanıyor olsa da ideolojik planının geliştirilmesi çok eskiye dayanmamaktadır. Ütopyacı sosyalistlerle birlikte emeklemeye başlayan özyönetim, Marksizm ve anarşizm ile gelişimini sürdürmüştür.

### 1.2.1 Ütopyacı Sosyalizmde Özyönetim Düşüncesi

Ütopyacı sosyalistlerce geliştirilen, yeni bir toplumsal formasyonu içeren düşüncelerde, her ne kadar gerçeklikten uzak olsa da, özyönetimin izlerini bulmak mümkündür. Engels (2013: 41), Saint Simon'un Fransız Devrimi'ni soylu, burjuva ve mülksüz sınıflar arasındaki bir savaşım olarak kavrayışını dâhiyane olarak nitelemektedir. Henüz filizlenmekte olan sosyalizm düşüncesi ile birlikte "...politikanın insanlar üzerindeki yönetiminin, nesnelere yönetmeye, üretim süreçlerini yönlendirmeye dönüşeceği, yani yakınlarda büyük gürültüyle yayıldığı gibi "devletin ortadan kalkması", açıkça dile getirilmiş oluyor" (Engels, 2013: 42).

Saint-Simon, toplumun refahını yükseltmenin yollarını tespit etmeden, yöneticilerden belirsiz biçimde mutluluk talep etmesinin en önemli işlerin keyfiliğe kurban gitmesine sebep olacağını savunmaktadır. Onun siyasal sisteminde toplumsal formasyon belirli bir ereğe yönelecek –ki bu da "...bilimlerde, güzel sanatlarda, zanaat ve mesleklerde kazanılmış bilgilerin insan gereksemelerinin karşılanmasına olabildiğince iyi uygulanması..." olacaktır. (Saint-Simon, 1976: 18). Bu amaca yönelmiş olan bir toplumda toplumun ilerleyişini ve gelişimi belirleme görevi artık yöneticilerce değil bizzat toplumun kendisi tarafından yürütülecektir. Saint-Simon devrim ve sınıf mücadelesine karşı durmakta, belirli bir ereğe yönelmiş olan bir toplumda refahı artırmayı hedeflemektedir. Refahın artırılmasında temel sınıf olarak da sanayicileri görmektedir (Saint-Simon, 1976: 17-21). Egemenliğin topluma verilmesi açısından, Saint-Simon'da bir özyönetim fikri bulmak mümkün olsa da sınıf savaşımını değil, sanayicileri belkemiği kabul etmesi onu bu düşüncenin uzağına taşımaktadır.

Bir diğer ütopyacı sosyalist Charles Fourier ise küçük topluluklar halinde örgütlenecek yeni bir toplumsal yapı tasarlamış ve bunlara falanj veya falanster adını vermiştir. Falanj insan topluluğunu falanster ise bu topluluğun yaşadığı alanı ifade etmektedir. Sanayi ve ticarete karşı olan Fourier, bunların insan doğasına uygun olmadığını, tarıma dayalı

fansterlerin insanlara mutluluk getireceğini savunmaktadır (Işıklı, 1983: 31-32). Fanster, homojen olmayan 1500 – 1800 kişilik topluluklar halinde olacak, seçilenlerin mümkün olduğunca birbirinden farklı olması sağlanacaktır. Çünkü bu kişilerin tutkuları ne kadar farklı olursa uyum o kadar kısa sürede sağlanacaktır (Fourier, 1976: 74-75). Fourier tasarladığı bu fansterde, yetiştirilebilecek her türlü bitki, hava koşulları hesaba katılarak eklenecek el sanatları, bilimsel ve sanatsal çalışmaların olacağından bahsetmektedir. Fourier, kapitalistlerden sağlanacak fonla tarıma dayalı küçük topluluklar kurmayı hedeflemektedir. “Sosyal bir misyon düşüncesi, ahlaki ilerleme ödevi ve dolayısıyla bir otorite düşüncesi Fourier’e tamamen yabancıdır” (Mazzini, 2014: 65).

Ancak Fourier tutkuları ”...evrensel özlermiş gibi ele almakla, toplumsal belirleşimi psikolojik ögelere dayandırmış olmaktadır” (Cangızbay, 2003: 160). Fourier bu düşünce yapısıyla hem toplumsal yapıyı hem de toplumların değişim, dönüşüm ve “hukuk yaratma güçlerini” yok saymaktadır (Cangızbay, 2003: 160). Her ne kadar otorite karşıtı olsa da fanjların kendi üstbelirlemelerini yaratabilme olasılığını gözden kaçırmaktadır.

Robert Owen da Fourier’e benzer şekilde yeni bir toplumsal yapı tasarlamış ancak ondan farklı biçimde yola çıkmıştır. Owen’e göre insanların çevresel koşullar dolayısıyla iyi veya kötü olduğunu düşünmektedir. Bir başka anlatımla, insanların iş ve yaşam alanlarının değiştirilmesi ile eğitim vasıtasıyla insanların değiştirilerek ideal toplumun oluşturulabileceğini savunmaktadır. Emeğe çok değer veren Owen “El emeği, uygun biçimde yönetilince, her türlü servetin ve ulusal zenginliğin kaynağıdır” (Owen, 1976: 51) demektedir. Owen’in Yeni Ahenk adını verdiği topluluklar 800- 1200 kişiden oluşacak, herkes aynı gıda, yerleşim, giyim ve eğitim imkânlarına sahip olacaktır. Emek temelli bu örgütlenmelerde, çalışanlar hem rahatlıkla geçimini sağlayacak hem de yaratılan değerden kendi payını alacaktır (Owen, 1976: 64).

Uygulamadaki sorun Owen’in *Yeni Ahenk*’inde bir tarihselliğin söz konusu olmamasıdır; *Yeni Ahenk*’te işçilerin kapitalistlere karşı bir savaşıma girmelerine gerek yoktur. Barışçıl yollardan emeğe dayalı bir sistem geliştirilebilir (Sancaktar, 2009: 60). Böylece üst yapı kurumları hesaba katılmamış olur. Sonuç olarak da Owen’in uygulamaya geçirmeye çalıştığı *Yeni Ahenk* toplulukları kısa sürede iflas eder.

### 1.2.2 Anarşizm ve Özyönetim

Bireyci anarşizm ve kolektivist anarşizm olarak iki ana kolda incelenen anarşizm, 19. yüzyıla geldiğinde güçlenen bir merkezi monarşiye karşı ve burjuva devriminin etkisiyle



sistematik bir doktrin haline gelmiştir. Ayrıca anarşizm doktrini liberal akımdan da etkilenmiştir.

16. yüzyıl düşünürlerinden Etienne de la Boetie *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* eserinde devletin sınırsız egemenliğinin olmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Boetie'ye göre o dönemde gelişen merkezîyetçi devlet eğilimi aslında insanların özgür ve eşit olarak doğduklarını göz ardı etmektedir. Bu nedenle insanların kölelikten kurtulmak için sadece bunu istemelerinin yeterli olacağını savunmaktadır. Zaten insanları tutsaklığa karşı olmaları mutlak otoriteye karşı olmalarını simgelemektedir (Şenel, 1995: 46). Fransız Devrimi'nin mutlak monarşiye karşı ortaya attığı özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkeleri anarşizmin ilk filizlerini vermesinde etkili olmuştur.

Bireyci anarşizmde özyönetim fikrine sadece bireysel düzlemde rastlansa da, kısaca anmak yerinde olacaktır. Anarşist doktrinin ilk sistemli temsilcilerinden olan Godwin, Fransız Devrimi'nin ilkelerini anarşizme taşımıştır. Bir rasyonalist olan Godwin, bireyin aklını kullanmasını engelleyecek her şeye karşıdır. Devlete ve mülkiyete şiddetle karşı çıkan Godwin, bunların bireyin aklını kullanmasını dizginlediğini savunur. Sanayi devriminin zengin ve fakir sınıflar arasındaki uçurumu artırdığını söyleyerek tüm saptırmaların devletten dolayı olduğunu düşünmüştür. Aslında Godwin mülkiyetin tüm türlerini reddetmez. Sadece sömürü yoluyla elde edilen mülkiyeti reddeder (Marshall, 2003: 282-318). Fakat sistemi ortadan kaldırmanın yolunun şiddet ve devrim olduğuna inanmaz. Çünkü adalet onun için bireyci bir nitelik taşımaktadır (Arvon, 2013: 34-36).

Bir diğer bireyci anarşist düşünür olan Max Stirner ise devlete ve topluma eleştirel yaklaşmakta, toplumsal yükümlülükler diye bir şeyin kabul edilemez olduğunu savunmaktadır. Ben'i kısıtlayacak, onun önüne geçebilecek her şeyi reddetmektedir. Ona göre her türlü toplumsal sorumluluk, kavram ve iş bireyi köleleştirmektedir. Egonun, ben'in üzerindeki her şeyi reddeden Stirner'e göre mevcut toplum terkedilerek bir egoistler birliği oluşturulmalıdır (Macit, 2010: 41-51). Stirner'de de toplumsal bir özyönetim düşüncesinden ziyade, egoya yüklediği önem dolayısıyla, bireysel düzeyde özyönetim fikrine rastlanmaktadır.

### 1.2.2.1 Proudhon

Pierre Joseph Proudhon ise düşünceleriyle özyönetimi temel alan hareketlere öncülük etmiştir. Çelişkilerle dolu bir düşünür olan Proudhon'un düşüncesine yön veren temel kavram 'adalet'tir. Proudhon'un adalet anlayışı herhangi bir üst otoriteye atıf yapmayan, toplumsal boyutuyla ele alınarak anlaşılabilir bir kavramdır ve adalet düşüncesiyle özel mülkiyete

karşı eleştiriler geliştirmiştir (Arvon, 2013: 51). *Mülkiyet Nedir?* adlı eserinde mülkiyetin hırsızlık ve olanaksız olduğu saptamasını yapmaktadır. Proudhon'a göre yasalar da mülk sahibinin iradesini dayatmasının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortak mülkiyete de karşı çıkan Proudhon, özel mülkiyette sömürülen zayıflarken, ortak mülkiyette güçlülerin sömürüldüğünü savunur. Proudhon'un mülkiyet anlayışı karmaşıktır çünkü mülkiyete tam anlamıyla karşı çıkmaz. Kendi hayatını kurabilme ve istediği işi yapmayla bağlantılı bir olgu olan mülkiyet anlayışı bireysel ve toplumsal mülkiyetten farklı olacaktır. Bireysel ve ortak mülkiyetin yerini zilyetliğin alması gerektiğini savunur. Ona göre 'bireysel zilyetliği' korumak için mülkiyetin diğer biçimlerini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bu da mülkiyetin tam rekabet politikasıyla yeniden dağılımı sağlanarak sınıfları ortadan kaldırmak biçiminde olacaktır. Bununla birlikte yasa yapma yetkisi de mülk sahiplerinin elinden alınacak, yurttaşların eline bırakılacaktır, halk egemenliği tam olarak ancak bu şekilde sağlanabilecektir (Proudhon, 2013: 269-274). Mülkiyeti tam olarak tanımlayamadığı için eleştirilen Proudhon, bu görüşleriyle, kapitalistlerle birlikte komünist düşünürleri de karşısına almaktadır. Ona göre Marx'ın ara geçiş formu olan Proletarya Diktatörlüğü de bir otorite biçimidir ve bu geçici devlet sönmüldüğünde bile otorite sürecektir. Şiddetli devrimi savunmayan Proudhon, toplumun barışçı bir evrim sonucu bu evreye ulaşacağını savunmaktadır. Adaletin üstün ilke olması bu evrimsel süreci hızlandırma işlevi görecektir (Arvon, 2013: 53).

Proudhon'un eşitlik anlayışı ayrıntı değildir, bireysel farklılıkların bir arada olabileceğini savunur. Bu tam da özyönetim düşüncesi ile bağdaşır çünkü bireysel farklılıkları görmezden gelmez, eşitliği özdeşlik olarak algılar. "...Proudhon, toplumu değişken bir dengeler sistemi olarak görür; gerek özgürlük gerekse eşitlik sorunları ancak bu dengelenmeler süreci içinde ele alınabilir ve çözümlenebilirler" (Cangızbay, 2003: 165). Ancak Proudhon koşulların eşitliğinden bahsederken refah eşitliğini bireylerin kendi çabasıyla, rekabetçiliğiyle varacağı bir hedef olarak görür. Böyle bir toplum şekli de özgürlüğü getirecektir. Bu özgürlüğün içinde çalışmak, üretim sürecine katılmak, ürettiklerini eşdeğerleriyle takas etmek de bireyler için hak olduğu kadar sorumluluktur da. Özgür toplumda örgütlenme, planlama doğrultusunda hareket edilerek eşitlik ve denge kurulabilecektir. (Proudhon, 2013: 270-273). Bahsettiği bu toplumsal yapının kuruluşunda temel öge 'pazar' olacaktır. "Proudhon'un burjuva liberal tarzda bir Pazar sistemi öngördüğü açık olmakla birlikte pazarın, ekonomik işleyişin sürekli tahlilinden kaynaklanan bir denetim ve uygun bir müdahale altında bulunmasını önerdiği de bir gerçektir" (Işıklı, 1983: 43). Bu yönüyle işletme içi örgütlenme biçimi olan işçi denetimine benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Proudhon'un özyönetimci federalizm düşüncesi, geleneksel sosyal sözleşme düşüncelerine karşı, siyasal ve ekonomik alanlarda hayata geçirilecek bir dayanışma sistemidir. Bu iki yapı, aşağıdan yukarı örgütlenecek, özerk ancak birbirini tamamlayan nitelikte olacaktır. Merkezi iktidarları kesinlikle mahkûm eden Proudhon insanların küçük ölçeklerde örgütlenmesini savunmaktadır. Kendi kendilerini yöneten bölgeler birleşerek federal devletleri, federal devletler de konfederasyonları oluştururlar” (Arvon, 1991: 13). Proudhon özyönetim düşüncesine en çok katkı sağlayan düşünürlerden bir tanesidir.

### 1.2.2.2 Bakunin

Kolektivist anarşizm kurucusu sayılan Bakunin hayatını anarşist devrime adanmıştır. 1. Enternasyonal içinde de bulunan Bakunin Marx ile çatışmalar yaşamış, Enternasyonal içindeki bölünmenin diğer kanadında yer almıştır. Bakunin'e göre insan toplumsal evrim sürecinde, hayvansal güdülerin sınırlandığı ilkel aşamadan, ideal amaçları için insanın kendisini disipline etmesini sağladığı tinsel olgunlaşma aşamasına doğru ilerlemektedir. Devlet, özel mülkiyet, din gibi yapıların ilkel yaşamın kurumları olduğu ve insanlığın toplumsal evrim ve gelişim sürecinde artık bu kurumlara gerek olmadığı ve her türlü kölelikten kurtulup özgürleşmek gerektiği kanısındadır. Bakunin, evrimin itici gücünü bilimsel sosyalizmin tarihsel materyalizmi yerine, insan ahlakının gelişiminde arayarak Enternasyonal'den ayrılmıştır (Şenel, 1995: 68). Bakunin'e göre (1992: 16-17), Marx'ın sosyalizmi –proletarya diktatörlüğü- ekonomik ilişkiler işçi sınıfından yana olduğu takdirde imparatorluğa bile boyun eğecekti. Ancak Marksizm'de böyle bir düşüncüyü çağrıştıracak herhangi bir tez bulunmamaktadır.

Bakunin bireysel değil toplumsal ve evrensel bir özgürlük peşindedir. Devletin yerini toplum, özel mülkiyetin yerini kolektif mülkiyet almalıdır. Dolayısıyla Bakunin düşüncelerinde komünizme oldukça yakınlaşmaktadır. Toplum aşağıdan yukarıya, hiçbir baskıya başvurulmadan anlaşma yoluyla örgütlenecektir. Devrim örgütlü bir biçimde değil, kitlelerin kendiliğinden hareketiyle gerçekleşecektir. Bakunin de Proudhon gibi federalist bir yapı öngörür. Komünal özgürlüklerin sonuna kadar savunulması gerektiğini belirten Bakunin, özgür işçi birliklerine dayandırdığı federalizm düşüncesiyle özyönetime katkı yapmış olur (Arvon, 2013: 58-62).

### 1.2.3 Marksizm ve Özyönetim

Marx'ın da özyönetime önemli katkıları olmuştur. “...Marksizmin özyönetime bakışı belirlenmeye çalışılırken, doğrudan doğruya Marksizmin ekonomiyi ve siyaseti ayrılmaz bir bütün olarak gören temel öğretisinin mantıksal sonucu olarak, ne anlamda düşünülürse

düşünülsün, özyönetimin işletme içi ve ekonomik yaşamla sınırlı bir unsur olarak değerlendirilmesi mümkün değildir” (Işıklı, 1983: 49).

Marx’ın teorisini incelerken öncelikle yabancılaşma kavramını ele almak gerekir çünkü Marx’a göre kapitalist üretim tarzı yabancılaşmaya neden olur. Aslında yabancılaşma tartışmalarının özyönetim tartışmaları üzerinden yapıldığı söylenebilir; ilk olarak Hegel için yabancılaşma, tekil tinin kendi farkındalığı içinde yeniden bütünleşmek üzere toplumsal tözden ayrılması olarak görülür (Özbudun vd., 2008: 19-20). Başka bir deyişle Hegel’e göre yabancılaşma özneye ulaşmaya çalışarak toplumsaldan kopma çabasıdır. Ancak bu toplumsal olan din idealizmiyle sarılmıştır. Hegel’in idealizmine karşı Genç Hegelciler öz’ü hümanizme indirgerler. Çünkü Hegel’deki toplumsaldan koparak yabancılaşmanın aksine Genç Hegelciler insan olmanın özelliklerine değer veriyorlardı. Bu yüzden de öznenin değil, özellikle dinin yabancılaştırdığına vurgu yaptılar. Ancak buradaki sorun insana doğallık atfetmekti ve Genç Hegelciler de toplumsalın idealizminden koparak insanın idealizmine yönelmişlerdi. Althusser’in belirttiği gibi (2002: 61) Genç Hegelciler dinin yabancılaştırmasına karşı hümanizmi ortaya çıkaran Feuerbach’ın görüşlerinde birleşmişlerdi.

Marx ise Feuerbachçıların insan doğası anlayışını ekonomi politiğe ve insan pratiklerine yorarak kendi yabancılaşma teorisini geliştirecekti. Marx’a göre (2014: 75) “Şeyler dünyanın *artan değeriyle* doğrudan doğruya orantılı olarak insanlar dünyası *değersizleşir*. Emek yalnız meta üretmez; kendini ve bir *meta* olarak işçiyi de üretir – ve bunu meta ürettiği oranda gerçekleştirir”. Bu anlamıyla Marx için yabancılaşma işçinin emeğini kontrol edememesi olarak tanımlanabilir. İşçi kendi emeğini kontrol edemedikçe nesnel dünya karşısında özne olarak farklılığını kaybedecek ve nesneleşecektir (Marx, 2014: 75). Kapitalizm öncesi toplumlarda söz konusu olan insanların insanlara bağımlılığı, kapitalizmle birlikte insanların metaya bağımlılığı halini almıştır. Ortaçağ Avrupa’sının malikâne sistemi, insanların insana bağımlılığının somut örneğidir; ekonomik sömürü, siyasal ve hukuksal eşitsizlikler ve bunlardan doğan birtakım ayrıcalıklar söz konusudur. Kapitalist üretimle birlikte insanın metaya bağımlılığı, yabancılaşması söz konusu olmuştur. İşbölümüyle toplumsal faaliyetlerin bölünmesi sonucu, insanlar kendi yaptıkları iş karşısında “köleleşmekte”, yapılan iş “yabancı bir güç olarak” insana hükmetmeye başlamaktadır. Kapitalizme en uygun sistem olan liberal demokrasiler de, var olan üretim ilişkileriyle birlikte, söz konusu bağımlılığı yeniden üretmeye devam edecektir (Marx ve Engels, 2013: 39-43). Bugün yabancılaşma kavramı, “insanların kendileriyle, kendi işleri, kendi sağlıkları, kendi çevreleri ve kendi demokrasilerinin işleyişi arasında hissettikleri başkalaşma duygusu”nu ifade eder (Porritt, 1989: 83). Yani Marx’ın bahsettiği gibi yabancılaşma

“...üretim araçlarından ya da üretimin meyvelerinden yabancılaşma değil, üretim sürecinden yabancılaşma sorunu. ...süreç aynı kalırsa üretim araçlarının toplumsallaştırılması bir anlam taşımaz. ...temel neden katı hiyerarşik yapıların ve gerçek katılım için fırsat eksikliğinin getirdiği yabancılaşmadır” (Porritt, 1989: 86). Yabancılaşma bugün, hiyerarşi ile tahakkümün insanın özünü engellediği bir yabancılaşmadır.

Kapitalist üretim tarzı, emeğin yabancılaşmasıyla birlikte belli bir noktadan sonra üretim güçlerinin gelişimini engellemeye başlayacaktır. Bir başka anlatımla, insan ve üretim araçları kapitalizmde çatışmaktadır ve gelişmelerin belli bir aşamasından sonra bu çatışma üretici güçlerin gelişimini engelleyecektir. Bu nedenle Marx’a göre kapitalizm yıkılmalıdır ve bu ancak devrim yoluyla gerçekleşebilir. Bu devrimi Marx, tarihsel rolü itibariyle işçi sınıfına vermiştir. Devrimi gerçekleştiren işçi sınıfı, özgürleşmenin önündeki engelleri ortadan kaldırarak tüm insanlığın kurtuluşunu sağlayacak adımı atmış olacaktır (Sancaktar, 2009: 49).

Yabancılaşma yalnızca emekle ilişkili olsun ya da olmasın, bu noktadan sonra Marx için bir başka sorun ortaya çıkmaktadır; devrimden sonraki devlet ve yapısı ne olmalıdır? İşçi sınıfı kapitalizmin bir aygıtı olan devleti ele geçirdikten sonra özgürleşmesini sürdürmesi için ne yapmalıdır? Marx burada ara bir form önerir ve işçi sınıfının devlet aygıtını kendi lehine kullanması gerektiğinden bahseder. Ayrıca bu ara formdan sonra sınıfsız topluma geçilebilecektir. Bu köklü değişim dönüşüm süreci iki aşamayı içerir: Proletarya diktatörlüğü ve komünizm.

Marx’ın teorisinin en büyük özelliği başta devrimci mücadeledir; devrim olmadan özgürleşme sağlanamayacaktır. Devrim sonrası proletarya diktatörlüğü süreci tamamlandıktan sonra komünist topluma geçilebilecektir. Marx’a göre, komünist devrimin ikinci aşaması olan komünist toplumun kurulması, aynı zamanda komünist devrimin ilk aşaması olan proletarya diktatörlüğünün sona ermesi demektir. Yani komünist toplumun kurulması ile birlikte devrimci proletarya devleti, proletarya sınıfının iktidarı ve proletarya sınıfının bizzat kendisi ortadan kalkacaktır. Engels’e göre devlet (2013: 70) “...kendi döneminde tüm toplumu temsil eden bir sınıfın devleti idi: antik dönemde köle sahibi yurttaşların devleti, ortaçağda feodal soyluların devleti, günümüzde burjuvazinin devleti. Sonunda gerçekten tüm toplumun temsilcisi olduğunda ise devlet, kendi kendini gereksizleştirir.” Proletarya diktatörlüğü, ayrıcalıklı, sömürücü bir azınlık yerine, halkın çoğunluğunun yönetimini temsil edecek, demokrasiyi gerçekleştirecek ilk devlettir. Devlet iktidarının görevlerinin, halkın çoğunluğu tarafından yerine getirilmesi, devlet iktidarının varlığına duyulan ihtiyacı azaltacak ve devlet aygıtı sönecektir. Komünist toplumun inşası olan proletarya diktatörlüğü sürecinde, devrim yoluyla ele geçirilen devlet aygıtı, egemen sınıfı baskılamak ve kapitalist sistemin yeniden

tesisini önlemek için kullanılacaktır. Özü itibariyle proletarya diktatörlüğü, devletsiz ve sınıfsız bir toplumun inşa süreci, komünizme geçiş dönemi olacaktır. Komünist toplum, insanların özgürleşmesini sağlayacak bir birliktir (Lenin, 2011(a): 34-36). Bu anlamda bir devlet aygıtına bu aşamadan sonra ihtiyaç yoktur. Devlet yerine insanların kendi kendilerini yönetecekleri ve kendilerine yetecekleri bir yönetim olacaktır. Bu özyönetimdir.

Marx'ın özyönetime en önemli katkısı devrimi her koşulda öngörmesidir. Özyönetimdeki farklılıkların eşdeğerliliği, devrimin zorunluluğunu ve sürekliliğini anlatmaktadır. Marx yabancılaşmaya karşı değişimi a priori olarak kabul etmiştir. Yabancılaşmadan kurtulan insan böylece insanlaşmış olacaktır. Ancak Marx'ın Proletarya Diktatörlüğü ara formu, anarşistler tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmanın temel noktası *Komünist Manifesto*'daki şu sözlerle kısaca aktarılabilir; "Proletarya, siyasal egemenliğini, tüm sermayeyi burjuvaziden derece derece koparıp almak, bütün üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek için ve üretici güçlerin tamamını olabildiğince çabuk artırmak için kullanacaktır" (Marx ve Engels, 2008: 44). Proletaryanın bu merkezileştirmeye yarayan devleti (ve devlet yaratımının tümü) anarşistler için otoritedir ve tahakküm yaratır. Özyönetim fikriyle kıyaslayacak olursak, her türlü otorite, hiyerarşi ve tahakküm, farklılıklar arasındaki eşdeğerliliği engelleyeceği için herhangi bir devlet (Marx'ın anladığı proletarya diktatörlüğüne dayanan, özgürleşmeye götüren ve sönümlenecek olan devlet de bunun içerisinde) özyönetim için söz konusu olamaz.

### 1.2.3.1 Lenin: Tüm İktidar Sovyetlere

Özyönetim fikri Lenin'in düşüncelerinde tüm iktidarın Sovyetlere verilmesi şeklinde gözlenmektedir. Lenin *Nisan Tezleri*'nde ne yapılması gerektiğinin defalarca altını çizmektedir. Sovyetlerden parlamenter sisteme geri dönüşü kesinlikle reddetmektedir. Ülkenin her yerinde örgütlenmiş işçi, tarım işçisi ve köylü Sovyetlerinden oluşacak bir cumhuriyeti desteklemektedir. Bütün toprakların devletleştirilip tarım işçisi ve köy yoksulları Sovyetlerinin inisiyatifine bırakılması gerektiğini savunur. Ayrıca tüm bankalar tek çatı altında birleştirilmeli ve işçi Sovyetlerinin denetimine girmelidir. Toplumsal ürünlerin üretimi ve dağıtımı ivedilikle işçi Sovyetlerinin denetimine sokulmalıdır (Lenin, 2010(a): 6-7). Lenin'e göre (2010(a): 12), "...proletaryayla yoksul köylülüğü ileriye, 'ikili iktidar'dan çıkıp İşçi Temsilcileri Sovyetleri'nin tam iktidarına götürmeliyiz. Bu iktidar, Marx'ın bahsettiği anlamda, 1871 deneyimi anlamında komündür." Geçiş aşamasında Paris Komünü'nü temel alarak, sürekli ordu, polis teşkilatı ve bürokrasinin olmadığı bir devlet biçimini yani Proletarya Diktatörlüğü'nü savunmaktadır (Lenin, 2010(a): 34). Toplumsal sınıflar var olduğu

müddetçe gerçek bir demokrasinin gerçekleşemeyeceğini, “ancak *sınıfsal* demokrasi” gerçekleştirebileceğini vurgulamaktadır. ‘Saf demokrasi’ retoriğinin liberallerin bir aldatmacası olduğunu, demokratik burjuva devletlerindeki biçimsel eşitliğin insanları köleleştirdiğini, ezilenler açısından bunun anlamsız bir eşitlik biçimi olduğunu savunmaktadır. Ancak ezilenlerin kendi örgütlenmeleri olan Sovyetler, kendi devletlerini istedikleri gibi yönetebilmeleri için yardımcı bir aygıt olacaktır (Lenin, 2011(a): 19-26). Sendikalara özel önem atfeden Lenin, geçiş aşamasında tüm emekçileri kucaklayan bu örgütlerin tarihsel önemine vurgu yapmaktadır (Lenin, 2010(b): 60). Lenin’e göre (2011(b): 3) devlet sınıf çatışmalarının uzlaşmaz oluşunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

“Sovyet, siyasal düzeydeki parçasal iktidarını bütünleştirip siyasal iktidarın kurumsal mekanizması olan devletin tümüne egemen olma yönelimini taşır: varolan devlet ele geçirilecektir” (Cangızbay, 2003: 232). Devlet ele geçirildikten sonra, burjuva devlete fiilen son verilerek Proletarya Diktatörlüğü, yani işçi devleti sayılabilecek oluşum yaratılacaktır. Özel bir baskı aygıtı olan devlet ortadan kalktıktan sonra Sovyetler aracılığıyla bir toplumsal özyönetim modeli kurulacaktır.

#### **1.2.4 Gramsci ve İtalyan Fabrika Konseyleri**

Birinci Paylaşım Savaşı ertesinde giderek güçlenen ve siyasal alanda yerini almaya başlayan İtalyan emek güçleri ile birlikte grevler ve sokak hareketlerinde bir patlama yaşanmıştır. Buna koşut olarak burjuvazi tarihsel önemini yitirmeye başlamış, meşruiyetini sağlayamamıştır. 1919’da Gramsci ve arkadaşları L’Ordine Nuovo (Yeni Düzen) gazetesini çıkarmaya başlamış, yeni bir toplumsal formasyonu hedefleyen fabrika konseyleri düşüncesinin temelini atmışlardır. Fabrika konseylerinin temeli burjuvazinin liberal kurumları yerleştiremeyişinin ortaya çıkardığı krizin çözümlemesidir. Burjuvazinin krizi fabrika konseyleri stratejisini ortaya çıkarmış ve emekçi sınıfı bu hareketin tek öznesi konumuna yerleştirmiştir (Yetiş, 2009: 130-132). Gramsci’ye göre işçi sınıfın önderliğiyle kurulacak yeni devlette –sendika ve siyasi partilerden ayırarak- fabrika konseyleri temel kurumsal yapılar olacaktır. Varolan kurumların yeniden yapılandırılması ve kapitalist devletin izlerinin silinmesi gerektiği görüşündedir. Gramsci (2010: 105), “Kapitalist devletin kurumları serbest rekabeti koruyacak şekilde örgütlenir: bu kurumlardaki personeli basitçe değiştirmek onların etkinliğinin yönünü hemen hiç değiştirmeyecektir” diyerek bunun hayati önemini de vurgulamıştır. Kapitalizmin birer ürünü olan sendika ve siyasi partilerin devrimin öncülüğünü yapamayacağını, ancak ve ancak fabrika konseyleri ile işçi demokrasisinin yaratılabileceğinin altını çizmektedir (Gramsci, 2010: 95-107).

Fabrika konseyleri düşüncesinde Leninizmin etkileri de görülmekle birlikte Gramsci'ye göre tek kurucu özne olan fabrika konseyleridir. Ancak siyasal partileri ve sendikaları da sınıf savaşımında görmezden gelmez, bunların sınıf bilinci yaratılmasında ve emekçi sınıfın örgütlenmesinde yararlı olacağını savunur. Gramsci sendikaların aracı kurumlar olarak uzlaşmacı bir tavır takınması ve devrimci duruşu kesmesi işlevine gönderme yaparak hiçbir zaman devrimci bir özne olamayacaklarını ifade eder. Fabrika konseylerine ise devrimci karakteri ve kapitalizmle asla uzlaşma amacı gütmeyeceği için devrimci ve kurucu bir rol atfeder. (Gramsci, 2010: 108-116).

İşçi demokrasininin gerçekleştirilebilmesi için fabrikalar, serbest seçimle göreve gelecek, kendi iç komisyonlarına sahip olacaktır. Fabrikalarda yapılan toplantılarla, yapılacak propagandalarla, emekçi sınıf kendi tarihsel rolü konusunda bilinçlenecektir. Emekçi sınıfın özyönetimi gerçekleştirebilmek için özerk atölyelerde, kesinlikle otoriter olmayan biçimde, disiplini sağlayacaklardır. Dolayısıyla üretim artacak, köleleşme söz konusu olmayacaktır. Fabrika konseyleri emekçi sınıfın bütünsel örgütlenmesini öngörür (Gramsci, 2010: 98-103).

Özyönetimin doğası gereği hiyerarşiye ve üstbelirlenime karşı olduğu söylenmişti. Fabrika konseylerinin de böyle bir durum yaratması kuvvetle muhtemel görünmektedir. "İtalyan Fabrika Konseyleri hareketinde, fabrika konseyi ayrıcalıklı kılınıp, gelecekteki toplumun yönetim modeli ve çekirdeği olarak ele alınırken gözden kaçırılan ise şudur: fabrikanın kendisi de toplumsal yeniden üretimin tümünü salt meta üretimi biçimine indirgemeye yönelik bir rasyonalite doğrultusunda oluşup biçimlenmiş bir çerçevedir" (Cangızbay, 2003: 130). Gramsci hiyerarşi ve otoriteye tümüyle karşı durmamaktadır. Burjuvazinin yerine konseylerin otoritesi kurulduğu, bireysel kar yerine toplumsal yarar gerçekleştiği zaman, emek sermaye çelişkisinin ortadan kalkacağını savunmaktadır (Işıklı, 1983: 61).

### **1.2.5 Anarko Sendikalizm**

Sosyalizmin gelişip işçi hareketiyle bütünleşmesinin ardından kapitalizmin kalesi olan ülkelerde sendikalizm gelişmeye başlamıştır. İlk dönemlerinde Robert Owen ve taraftarlarının etrafında toplanan proletarya sınıf bilinci kazandıkça sendikalizm de geniş kitlelere ulaşmaya başlamıştır. Owen'in ideal toplum tasarımlarını anlattığı bir konferansın ardından 1834'te *Grand National Consolidated Trade Union of Great Britain and Ireland (GNC)* kurulmuş, sendikalarda örgütlenen işçi sayısı hızla artmıştı. Artık GNC işçi sınıfının ideal toplumu için bir mücadele aracı olarak görülüyordu. İşkollarına göre federasyonlar kurulacak, kooperatiflerde ürün dağıtım ve değişimi sağlanacak ve enternasyonal örgütlenme de bu



federasyonları birbirine bağlayacaktı. Fransa’da ise işçiler devrim öncesinde, ekonomik çıkarlarını korumak için meslekleri ile ilgili lonca tipi örgütlenmelerde bir araya geliyorlardı. Devrimden sonra sendikalarda örgütlenen işçiler, işverenlerin girişimiyle bu haklarını kaybetmiş, mutualist dernekler altında gizlice örgütlenmişlerdi. 1864’te Enternasyonal’in kurulmasıyla birlikte işçilerin ilk büyük ittifak toplanması olmuştur. Ancak Enternasyonal içindeki çatışmalar sonucu bölünmeler yaşanmıştır. Sosyalist düşünürler o dönemde sendikalizme çok fazla önem vermemekte, Proletarya Diktatörlüğü sonrası komünist topluma geçileceğini, sendikaların rolünün devlet aygıtı ele geçirildiği anda biteceğini savunmaktaydı (Rocker, 2000: 50-68).

Birinci Enternasyonal’den beslenen anarko-sendikalizm, burjuva devletlerde iktidar ittifakı yapılmasına kesinlikle karşı durmaktadır. Anarko-sendikalizme göre günümüzde burjuva parlamenter politikalara katılan, bunlara göre hareket eden sosyalizm gerçek sosyalizm değil, asimile olmuş, ideallerinden kopmuş bir sosyalizmdir. Dolayısıyla siyasal partiler işçi mücadelesini ileriye götürecek kabiliyete sahip değildirler, mücadelenin ana arteri sendikalar olacaktır. Anarko-sendikalizme göre sendikalar kapitalizmin ürettiği geçici yapılar değil sosyalizm okuludurlar. Merkeziyetçiliğe kesinlikle karşı olup, aşağıdan yukarı esnek federal örgütlenmeyi benimserler. Anarko-sendikalizm “...her üyenin kendi kaderini tayin hakkını her şeyin üzerinde görerek sadece herkesin benzer çıkar ve ortak kanaatlerine dayalı organik anlaşmasını tanır” (Rocker, 2000: 75). Yerel örgütlenmelere katılan işçiler merkezden bağımsızdır. Anarko- sendikalizmin temel amacı, emeğin sömürülmesine son vererek toplumu siyasal iktidarın tüm baskılarından kurtarmak, özgür topluluklar için gerekli hamleleri yapmaktır. Dolayısıyla anarko-sendikalist akımın özyönetim ilkelerine dayandığı söylenebilir. (Rocker, 2000: 70-88). İspanya’da Ulusal Emek Konfederasyonu (CNT) en güçlü devrimci sendika olarak, İspanyol Devrimi’nin ardından kazanılan bölgelerde kamulaştırma ve ortak mülkiyeti uygulamaya başlamışlardır. Sanayi bölgelerinde ve kırsal kesimlerde özyönetim deneyimini başlatsalar da, anarşistlerin burjuva siyasetine ortak olmaları devrimin ve özyönetimci ideallerin sonunu getirmiştir (Nisyan2, 1998: 56-61).

### 1.3 Özyönetim Kavramını Tanımlamak

Özyönetim, sözcüğün algılanış biçimi ve kullanımından kaynaklanan sınırlılıkları dolayısıyla muğlak bir kavramdır. Bahsedilen sınırlayıcılık, özyönetim kavramının “yönetime katılma” ile eş anlamlıymış gibi kullanılmasından kaynaklanmakta, dolayısıyla özyönetimin amaç ve kapsamını daraltmaktadır. En uzun süre ayakta kalan özyönetim deneyimi olan Yugoslavya deneyimindeki anlamıyla özyönetim, Sırpça ‘Somoupravlanie’ sözcüğü “kendi kendini yönetme”ye gönderme yapmaktadır. Ancak Türkçe’ye aktarılmasında,

kelimenin İngilizce (self-management/self-government) ve Fransızca (autogestion) karşılıkları temel alınmıştır. Bu sözcükler, kavramı “işyerinde yönetime katılma” düzeyinde ifade etmekte ve dolayısıyla özyönetim düşüncesini sadece işyeri ile sınırlı bir olguya dönüştürmektedir (Cangızbay, 2003: 149). İngilizcedeki self-management, işletme mantığını ve ideolojisinin anlamlarını barındırırken; self-government kamusal alanla ilişkilendirilmektedir. Başka bir deyişle management bir örgütün yönetimi anlamına gelen ve belli bir örgüt kuramını kapsayan içeriktedir. Bu içerik özyönetim kavramının anlamının eksik anlaşılmasına neden olur. Aynı şekilde self-government şekliyle özyönetim de kamusal alana vurgu yaparak örgütsel anlamı eksik bırakmaktadır. Antik Yunan’da autarkeia, sıklıkla özyeterlilik, nadiren de özyönetim olarak kullanılmaktaydı. Bugün özyönetim yerine autonomos yani “kişinin kendi kuralları doğrultusunda yaşaması” tercih edilmektedir. “Buradaki bağımsızlık kavramı, politik olmaktan çok yasal niteliktedir. Bu sözcüklerin çevirisinde, ekonomik yönden özyeterliliği belirtmek için otarşi, kişisel özgürlüğü ve özyönetimi belirtmek için ise otonomi sözcüğü kullanılır; ancak politik ve maddi alanda yapılan bu ayırım, Yunan bağımsızlık idealinde yer almaz” (Bookchin, 1999: 100-101).

Bunun dışında ‘management’ ve ‘administration’ kavramları Türkçe’ye yönetim olarak çevrilmelerine karşın aralarında ideolojik olarak önemli farklılıklar bulunmaktadır. Management kavramı hedefleri ve öncelikleri önceden belirleyen, bunlarla ilgili planlar yapan, insan kaynaklarını geliştiren ve etkin kullanan, yapılan işlerde sorumluluk alabilen bir yapıyı açıklamaktadır (Eryılmaz, 2002: 234). Örgütsel ilişki temeline dayanan kavramın ideolojisi de işletme ideolojisidir. Bu anlamıyla yönetim bir katılımı öngörmektedir. Katılım kavramının anlamına bakıldığında ise; hedefleri ve öncelikleri önceden belirlenmiş etkinliğin içinde söz hakkının doğabilmesidir (Cangızbay, 2003: 150). Başka bir deyişle işletme ideolojisi anlamıyla katılım, seçilmişler arasındaki alternatifleri belirleyebilme yetisidir. Administration ise, önceden belirlenmiş kural, süreç ve prosedürlerin görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde uygulanması anlamına gelmektedir (Ömürgönülşen, 2003: 4). Bu anlamıyla da yönetim farklılıklar olmaksızın özdeşlerin birlikte yönetilmesini ifade eder. Arendt, yönetimin Platon’dan bu yana otorite ile karıştırıldığını düşünür; yönetimin otorite ile karıştırılması sonucu yönetimin içeriği, toplumun yönetenler ve yönetilenler, itaat edenler ve emredenler haline sokulmuştur. Bu bölümlere ayırma da insanı zorunluluk dünyasından kaçmaya yöneltmiştir. Arendt “yönetim fikrinin karşısına otorite fikrini getirir. Yönetimin tersine otorite, temelde eşitlerarası bir ilişkidir ki bu eşitlerin her biri eyleme önyak olur ve ardından bu eylemi gerçekleştirmesine yardımcı olabilecek taraftarlar ararlar” (O’Sullivan, 1981: 227). O halde yönetimin içeriği, ilk olarak katılımın sağlanacağı ancak işletme

ideolojisindeki katılımın hedefleri ve öncelikleri önceden belirlenmişlerin arasında söz sahibi olarak değil; zorunluluk dünyasının varlığını kabul eden eşitlerarasındaki sürekli bir katılımın sağlanacağı, ancak bu eşitlerin özdeş olmadığı sürecini anlatmaktadır. Özyönetim, belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde katılımı değil; doğrudan demokrasiyi gerçekleştirmeyi ve bu “özyönetim demokrasisinin” bütün sistemi kuşatmasını hedeflemektedir (Drulovic, 1976: 262). “Özyönetsel yapılaşma, insanın kendi kendisini toplumsal bir varlık olarak yeniden üretmesinin nesnel gereklerinden kaynaklanan farklılaşmaların önünü açacaktır ve bunu mevcut farklılıkları kendi dışlarından geliştirilmiş kabuksu bir eşitliğin güvencesi altına alarak değil, organik bütünlerin işlevsel bölümlerini eşdeğerli kılarak yapacaktır” (Cangızbay, 2003: 104).

Öz kelimesine baktığımızda ise; ilk olarak TDK sözlüğünde öz kelimesi birleşik kelime türettiğinde “kendine” “kendi kendini” anlamlarına gelen söz olarak kullanılmaktadır. Kelime anlamı dışında öz, bambaşka açılımlar doğurur; Aristoteles’in öğretilerine göre “bir varlığın tanımı, o şeyin özünü, o şeyi o şey yapan nitelikleri ortaya koyar.” (Güçlü, v.d., 2002: 1104). Kant'a göre öz, “kendinde şey” yani noumenon'dur. Kendinde şeyler insanlara oldukları gibi görünmezler. Yani insanlar kendinde şeyleri a priori zaman ve uzay kalıplarıyla algılar ve insanlar için şeyler yani Phenomenon haline sokar (Sezer, 1991). Spinoza içinse öz; deus sive natura (Doğa ya da Tanrı) düşüncesiyle açıklanır; Doğa ya da Tanrı insanı kendi özüne götürür (Zelyüt, 2010: 66). Eylemler Doğanın ve kendi özünün zorunluluğundandır. Spinoza'nın eylem düşüncesi duygu ile ilgilidir ve bu duygular eylemde bulunmayı etkiler (Zelyüt, 2010: 68-69). Başka bir deyişle eylem kendi yaratılır ve bu hakikat insanın özüdür. Spinoza'nın öz anlayışından yola çıkılarak idealizm felsefesi de eleştirilmiş olur. Nietzsche'ye göre (2011: 38-42), idealizm hakikatleri göz ardı etmenin öğretileridir; öz (Spinoza'nın anladığı şekliyle) hakikatten ayrılarak ideale yani olmayana/olamayana yönelir. Başka bir deyişle ideal bataklığına düşmek, o bataklıkta yaşayabilmek zorunluluğudur. Nietzsche içinse öz; zorunluluğa karşı durmak yerine zorunluluğu sevmektir.

Öz'ün başka bir niteliği pratikle ilişkilidir. Marx Feuerbach'a karşı yazdığı sekizinci tezinde şöyle der; “Toplumsal hayatın tamamı, özünde pratiktir. Teoriyi mistisizme götüren bütün sınırlar, ussal çözümlerini insan pratiğinde ve bu pratiğin kavranmasında bulur” (Marx ve Engels, 2013: 16). Ancak öz'ün pratikseliği her zaman bilinçli olmak zorunda değildir. Althusser bu noktada Marx'ı farklı yorumlar ve hiçbir toplumsal varlığın belirleyiciliğinin diğerlerine göre öncelikli olmadığını, her birinin diğerlerinin toplu etkisince üstbelirlendiğini düşünür. Böylece, toplumsal varlık olarak bireyin ayrıcalıklı belirleyiciliği olmadığı sonucu

çıkar (Cemal, 1997: 45-46). Dolayısıyla insana ilişkin öz, zorunlulukla pratiksel olarak da üstbelirlenime karşı gelmeyi anlatır.

Öz'ün doğurduğu bu farklı açılımlar ışığında, "...özyönetim, toplumsal ilişkilere (toplumsal pratiğe) içkin ussallığı zapt edip tek eline almasıyla, bütün toplumun üzerinde sınırlayıcı bir iktidar olarak ortaya çıkan devletin reddidir" (Lefebvre, 2004: 182). Özyönetim, insanların kendi kararlarını kendilerinin vermelerini öngören; devletin varlığını reddeden bir düşüncedir. "Özyönetim hedeflerin önceden belirlendiği, katılımın bu üstbelirlenimle sağlandığı bir hiyerarşi değildir" (Çiçek ve Certel, 2014: 59). Ancak genel oy hakkının elde edilmesi ile birlikte, işçi sınıfının da yönetime katılabilmesi hasebiyle, en geniş anlamda özyönetimin uygulanmaya başladığı da ileri sürülmektedir (Işıklı, 1983: 23). Bu noktada özyönetimin kavranış biçimi önem kazanmaktadır. Zira genel oy hakkına dayalı liberal temsili demokrasilerde, yönetimde söz sahibi olma bağlamında, egemen sınıf karşısında proletaryanın güçsüzlüğü karşımıza çıkacaktır. Marx'ın belirttiği üzere (2013: 52), üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran egemen sınıf ve düşünceleri, tüm çağlarda egemen olmuştur. Genel oy hakkının elde edilmiş olması da bu durumu değiştirmeyecek, özyönetimin en geniş anlamda uygulanmakta olduğu düşüncesini boşa çıkaracaktır. Bu savın, siyasal katılım yoluyla halkın yönetimde söz sahibi olduğuna ve bunun özyönetimin en geniş biçimi olduğuna dayanıyor olması, özyönetimin kısıtlı ve biçimsel kavranışıyla ilgilidir. "Özyönetimin kavranması, onun genelleşmesinin tasavvur edilmesi, metalar dünyası ve paranın iktidarından devletin iktidarına, varolan her şeye kökten bir itirazı gerektirir" (Lefebvre, 2004: 183). Dolayısıyla kapitalist üretim tarzının hakim olduğu bir toplumsal formasyonda, verili çerçeveler içinde katılım hakkı, özyönetim düşüncesinin tüm toplumsal yapıyı kuşatmasını engellemeye yönelik bir hamle olmaktan öteye geçemeyecek; küresel kapitalizm içerisinde yerel düzeyde özyönetimi gerçekleştirme çabası, her türlü tahakküm biçiminin reddi olan özyönetim düşüncesi karşısında kendi kendisini yok edecektir.

Özyönetimin, yönetime katılma, işçi denetimi, birlikte yönetim gibi bazı kavramlarla eş anlamlıymış gibi kullanılması da bir belirsizlik yaratmaktadır. Dolayısıyla bu benzer kavramlara da kısaca değinmek yerinde olacaktır. Katılma kavramının, verili çerçeveler içinde gerçekleştiğinden ve işletme içi örgütlenmeye gönderme yaptığından bahsedilmişti. Bunun yanında katılmanın, işçi sınıfının yönetimde söz sahibi olduğunu düşündürme amacıyla kullanıldığı da söylenebilir (Cangızbay, 2003: 150). Yönetime katılma, ortak mülkiyet ya da devletleştirme ile değil büyük işletmelerde alınacak kararların kontrolüyle ilgilidir. Yönetime katılmanın kullanılmasında temel amaç siyasal amaçlara elde tutulan ekonomik gücün etki etmemesi ve kamusal yükümlülüklerin yerine getirilmemesini

önlemektir. Akçaylı'ya göre (1978: 8), yönetime katılma doğrudan demokrasiye geçişi ve bunun politik alana tezahür etmesini hedeflemektedir. Ancak verili şablon içerisinde hareket etmeye çalışan bir özyönetim girişiminin kendi temellerini havaya uçurmasının kaçınılmaz olduğu söylenmişti. Dolayısıyla yönetime katılma kavramı, meta üretimine dayalı bir yapıda kullanılan ve özyönetimin sadece işletme düzeyinde, biçimsel bir kullanımı olmaktan öteye geçememektedir. Cangızbay (2003: 216) mevcut şablondaki kısmi uygulamaların piyasa kurallarına göre hareket etmeye başlayacağını, rekabetçilik ve mülkiyetin ortaya çıkacağını belirtmektedir.

İşçi denetimi, özellikle grev hakkını kullanarak işçilerin, yönetimi kendi kararlarına uymaya zorladığı, dönüştürücü bir etkiye sahiptir. İşçi-işveren arasındaki sınırları esnetme yetisine sahiptir. Birlikte yönetim ise, işletmenin örgütlenişi içerisinde işçilere kararlara katılma hakkı verilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tip yönetimler de yine verili bir durum içinde uygulandığı için, anlamlı gözükmemektedir. Kooperatif örgütlenmeleri her ne kadar üyelerin kuruluş ve üretim konusunda eşit haklara sahip olsalar da, verili çerçeveler içinde özyönetimden bahsedilemeyecektir (Cangızbay, 2003: 151-154). Dolayısıyla toplumsal yapıdaki tüm kurumlara nüfuz edemeyen, genelleşemeyen uygulamalara özyönetim denilmemektedir.

Özyönetim düşüncesinde temel amaç, 'hükümet etme' eyleminin sadece belirli bir kesimin elinde olmamasını sağlamaktır. Toplumsal ilişkilerin baskısını minimize ederek doğrudan katılımın sağlandığı, uyumlu bir toplumsal yapıda üstbelirlenimciliği tamamıyla ortadan kaldıracak bir yönetim şekli hedeflenmektedir. Bu toplumsal yapının kurulması sürecinde proletaryanın 'hükümet etme' eylemini sürdüren yapıları aşmasını sağlamak gerekmektedir (Drulovic, 1976: 261-263). Örgütlenme özgürlüğü ve çoğulculuk da özyönetimin ayrılmaz parçalarıdır. Burjuva demokrasilerinden farklı olarak özyönetimin çoğulculuğu "...insanların toplumsal varlığı üretirken eylem ortaklığı – iş bölümü çerçevesinde oluşturdukları organik bütünleri de birer kolektif özne olarak kendilerinin hayat verdiği toplumsal varlık üretimi üzerinde söz sahibi kılan bir çoğulculuk olacaktır" (Cangızbay, 2003: 102). Dolayısıyla özyönetim devlet tamamen ortadan kalktığı, toplumsal siyasal özümsemiği anda gerçekleşecek, toplum sınıfsal, cinsel eşitsizlikleri yutacak, özgür ve ekolojist biçimde kendini gerçekleştirebilecektir (Mısır, 2013). Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de (2011b: 99), altını çizdiği üzere, devlet sönmüldüğü zaman "...gerçekten tam bir demokrasi, hiçbir istisnanın bulunmadığı bir demokrasi mümkün hale gelir ve hayata geçirilebilir."

Bu noktada özyönetimin ortaya çıkış koşullarına değinmek anlamlı olacaktır. Lefebvre'e göre (2004: 182), özyönetim mevcut toplumun güçsüz olduğu çatlaklarda

gelişmektedir. Devlet toplumsal yapının güçlü noktalarına dayanarak bu zayıf noktaları da güçlendirmeye çalışmakta, sarsılmaz bir blok oluşturmayı hedeflemektedir. Ancak çeşitli inisiyatiflerin müdahalesi ile bu çatlaklara sızılması, devletin güçlü bloğunu parçalayabilme kabiliyetine sahiptir. Özyönetim kendini genişlettikçe devletle çatışmaları artacak, devlet özyönetimi baskılamaya çalışacaktır. Nihayetinde devlet sönmülenecek ve özyönetim kendini gerçekleştirecektir. Camus, *Başkaldıran İnsan*'da (2011: 20) "...başkaldırı kendi kendinden çıkarmalıdır nedenlerini" demektedir. Özyönetim de "...kendinden çıkar, kendi olası genelleşmesini ve radikalleşmesini kendinde taşır..." (Lefebvre, 2004: 182).

Özyönetimi tanımlama çabasında, öne çıkan ve özyönetimin olmazsa olmaz birtakım özelliklerini belirtmek yerinde olacaktır. Öncelikle özyönetim, devlet başta olmak üzere her türlü otorite ve tahakküm biçimine karşıdır. Dolayısıyla özyönetim verili çerçeveler içinde hareket etmeyen, önceden belirlenmiş kalıplara sıkıştırılamaz. İkincisi, özyönetim toplumsal ilişkilerin yarattığı baskıyı minimuma indirerek, halkın doğrudan katılımıyla ortaya çıkarılacak bir yönetimi hedeflemektedir. Yönetme işi belirli kişi veya grupların tekelinde olmayacak, toplumsal özyönetim sağlanacaktır. Özyönetimin bir diğer ayrılmaz parçası örgütlenme özgürlüğü ve çoğulculuktur. Herkes istediği şekilde örgütlenme ve bu doğrultuda hareket etme serbestisine sahiptir. Çoğulculuk ise insanların ortaya çıkardığı toplumsal varlık üzerinde söz sahibi olmalarına gönderme yapmaktadır. Özyönetim, kendi genelleşmesini içinde taşımaktadır ve belirli çerçeveler içinde yaşayamaz. Özyönetimin hedefi özyönetimsel demokrasiyi gerçekleştirmek, yönetme işinin her evresinde doğrudan halk katılımıyla hareket etmektir. Özyönetimin bu özellikleri ve hedefleri, onun ortaya çıktığı andan itibaren otoriteyle çatışması sonucunu doğurmaktadır. Zira özyönetim ve otorite (devlet) her zaman birbirine karşıdır.

## İKİNCİ BÖLÜM

### PARİS KOMÜNÜ'NDEN PORTO ALEGRE'YE ÖZYÖNETİM

#### 2.1 Komün'den Porto Alegre'ye

Komün sözcüğünün anlamına bakıldığı zaman “Beraber çalışıp geliri paylaşmak üzere bir araya gelen topluluk” olarak tanımlandığı görülmektedir (TDK). Latince de ise ortaklaşılığı, ortaklaşa yaşamayı ve özyönetimi ifade eden *communa* sözcüğü kullanılmaktadır. Ortaçağ Avrupa’sında kendi kendini yöneten toplumsal yapılar ortaya çıkmaya başladığı için, komün sözcüğü zamanla “şehir konseyi” anlamı kazanmıştır. Ayrıca Fransız devrim tarihi kelimeye farklı bir anlam daha yüklemiştir. “...Paris Komünü, “en genel anlamda, Komünal Konsey anlamına, şehir konseyine seçilmiş delegeler meclisi anlamına geliyordu” (Bookchin, 2011: 273).

28 Mart 1871’de ilan edilen “Komün bir *öz-özgürleşme, öz-örgütlenme, aşağıdan inisiyatif* hareketiydi. Hiçbir parti kendini halk sınıflarına ikame etmeye girişmedi, hiçbir öncü grup emekçilerin yerine “iktidarı almak” istemedi” (Löwy, 2011: 15). Halkın doğrudan ayaklanarak kurduğu Komün özyönetim deneyimleri içinde en önemli olanlarından bir tanesidir. Komün, ağırlıklı olarak Proudhoncular ve Blanquiciler ile Enternasyonalistler, liberterler, cumhuriyetçiler ve jakobenlerin katıldığı birleşik bir harekettir. Komünün seçimle oluşturulmuş kurumlarında ayrışmalar ve yoğun tartışmalar yaşansa da birlikte hareket etme ve birbirine saygı duyma söz konusudur. Komün sosyalist taleplerden ziyade Proudhoncu talepler üzerinden hareket etmesine karşın, Komün’ün eylemleri içerik olarak antikapitalist olarak nitelenebilir (Löwy, 2011: 15). “Özgürleşimin nihayet bulunan biçimi Paris Komünü Marx’ın gözünde tam da bürokratik devletin eylemde eleştirisi olarak ve fiilen genel çıkar haline gelmiş özel çıkar olarak belirginleşir” (Bensaid, 2011: 24).

26 eyaletten oluşan Brezilya’nın, Rio Grande do Sul eyaletinin başkenti olan Porto Alegre, “demokrasiyi demokratikleştirmek” amacıyla Katılımcı Bütçe uygulamasına başlamıştır. Katılımcı Bütçe düşüncesi, 1988 belediye seçimleri için yürütülen kampanya esnasında ortaya çıkmıştır. Belediye seçimleri için propaganda yürüten İşçi Partisi (PT – Partido dos Trabalhadores) programında, yerel karar alma süreçlerini demokratikleştirmeye ve Halk Konseyleri’ne dayalı bir yönetim biçimi önerisine yer vermiştir. Belediye bütçesinin belirlenmesine halkın katılımını sağlamayı hedefleyen PT, Porto Alegre belediye seçimlerini kazanmış ve bu uygulamayı hayata geçirmiştir. Katılımcı Bütçe uygulamasının, Paris Komünü ve Sovyetler deneyimlerinin temel ilkelerinden etkilendiği belirtilmektedir (Genro

ve Souza, 1999: 28). “...temsili yönetimin simgesi olan temsilciler ille temsil edilenler arasındaki yapısal boşluk örtük bir şekilde gerçek bir demokrasinin nasıl olması gerektiğini gösterir”: halk egemenliğini gerçek anlamda kurmak, yöneticilerin ne kadar az yetkilendirildiği ile ilintilidir (Gret ve Sintomer, 2004: 33).

### 2.1.1 Paris Komünü

1871 Paris Komünü, toplum üzerindeki tahakkümün parçalandığı bir özyönetim denemesidir. “Komün’ün en önemli özelliği, siyasal, toplumun üzerinde, onu boğan baskıcı özerk bir alan olmaktan çıkartıp, toplumsal yaşam içine emip eritmeye yönelmiş olmasıdır” (Cangızbay, 2003: 130). Ancak bu eritme sürecinde siyasal alanın dışlanması değil, aşağıdan gelişen bu hareket içerisinde öz örgütlenmesi söz konusudur. Lenin’in (2010(a): 20) ifadesiyle bu aşağıdan hareket ile halk, iktidarın kaynağına el koymuştur.

Paris Komünü’nün ortaya çıkış koşullarını görmek açısından 1850’lerden itibaren Fransa’nın içinde bulunduğu duruma kısaca bakmak gerekmektedir. 1848 Devrimlerinin ardından Fransa’da otoriter bir devlet oluşturulmuş, işçi sınıfı baskı altına alınmıştır. Bu dönemde baskılar sonucu siyasal alanda baskılanmış işçi sınıfı geçim sıkıntısı ile boğuşurken, ekonomik büyüme hâkim sınıfları memnun etmektedir. Aynı dönemde, taşrada Bonaprtizm düşüncesi egemendir. Sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte çılan fabrika ve atölyeler “sanayi proletaryasını” ortaya çıkarmaktaydı. Paris’in sıkışık sokaklara sahip işçi mahalleleri kaynamaktaydı. Louis Bonaparte’ın bunu engellemek için bulduğu çözüm kenti yeniden inşa etmektir. 17 yıllık bir süre içinde Haussmann Paris’in dar sokaklarını açıp geniş caddeler, büyük meydanlar ve bulvarlarla tüm Paris’i birbirine bağlamıştır. Bu hamle Paris’i güzelleştirmekle birlikte ayaklanma zamanı, isyancıların barikat kurmasını ve direnişini engelleyecek şekilde, yeniden düzenlemiştir. Ayrıca bu düzenlemeler işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirmemiş aksine kötüleştirilmiş ve işçi sınıfının daha fazla politize olmasını sağlamıştır (Bookchin, 2012: 233-236).

1860’lara gelindiğinde ise politize olan işçi sınıfı ve gelişen sosyalist düşünce ile birlikte, iktidarı yıkmayı hedefleyen, çoğu Blanquici gizli örgütler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1860’ların sonunda bu hareketler engellenmek amacıyla Enternasyonl üyeleri yakalanıp mahkûm edilmiş, Enternasyonl yasaklanmış ve üyeleri tutuklanmıştır. 19 Temmuz 1870’te Bonaparte Kuzey Alman Konfederasyonu’na savaş ilan etmiş, yaşanan kriz dolayısıyla hükümetin başına Thiers getirilmiştir. Yaklaşık bir ay sonra Blanqui takipçileri darbe yapmak için koşulların uygun olduğunu düşünerek Blanqui’yi Paris’e davet etmişlerdir. Ancak 14 Ağustos’ta gerçekleştirilen bu darbe girişimi (Villette Ayaklanması) tam bir fiyasko ile



sonuçlanmış, Paris halkının desteğini kazanamamıştır. Blanqui ve takipçileri hüsrana uğramıştır. Bu süreçte Prusya ile savaşta olan Fransa 2 Eylül'de Sedan'da Prusya'ya teslim olmuş, Bonaparte Bismarck'ın karşısında diz çökmüştür. Bonaparte Sedan'da esir düşünce Blanquiciler, sokaklarda gezerek işçi sınıfını ve Ulusal Muhafızlar halk ayaklanmasına çağırmışlardır. Bonaparte tarafından ezilen burjuva Ulusal Muhafızlar da bu ayaklanma çağrısına olumlu yanıt vermiştir. Blanquicilerin başını çektiği ayaklanmacılar, Palais Bourbon'a akın ederek derhal cumhuriyetin kurulmasını talep etmişlerdir. Jules Favre, işçileri ve Ulusal Muhafızları cumhuriyeti ilan etme gerekçesiyle Hôtel de Ville'e yönlendirmiştir. Esasen Favre'nin temel amacı ayaklanmacıları oyalamaktır. Yine de 4 Eylül günü Üçüncü Cumhuriyet ilan edilmiş, Ulusal Güvenlik Hükümeti kurulmuştur (Bookchin, 2012: 241-244). "Marx, Ulusal Güvenlik Hükümeti'nin, ne monarşiyi kaldırdığını ne de kayda değer toplumsal önlemler aldığını, yalnızca Louis Bonaparte'ın boşalan tahtına cumhuriyetçilik kılığı altında yerleştiğini yazarken, önemli bir noktaya değiniyordu" (Bookchin, 2012: 244). Ulusal Güvenlik İçin Yirmi İlçe Merkez Komitesi'nin 15 üyesinin yazdığı ve tüm taleplerini içeren bir bildiri 15 Eylül günü Tüm Paris'e dağıtılmıştır. Bu bildiride "şehirdeki tüm hayati emtianın eksiksiz bir envanterinin çıkarılması ve bunların halka ihtiyaca göre dağıtılması talepleri yer alıyordu. Hatta tüm vatandaşların silahlandırılması (ve cephaneye desteklenmesi), polisin halk denetimine verilmesi, herkese konut sağlanması ve şehirdeki boş konutların "çeşitli savunma hizmetleri" için "kamulaştırılması" talep ediliyordu" (Bookchin, 2012: 247-248). 20 Eylül'de Prusya orduları Paris'i tamamen kuşatmış Thiers İngiliz desteği için girişimlerde bulunmuştur. Ekim sonunda Fransız ordusu teslim olmuş, savunma Milli Muhafız güçleri tarafından devralınmıştır (Lissagaray, 2013: 17). Prusya Savaşı sırasında "...halk, önceki yasama heyetindeki Paris delegelerinin "Milli Savunma Hükümeti"ni kurmalarını onayladı. Savunma nedenleriyle eli silah tutan bütün Parisliler Milli Muhafız Birliği'ne yazılmış olup silahlı oldukları için, bu hemen kabul edildi." Hükümetin taahhütlerini bozması sonucu 31 Ekim'de Hôtel de Ville isyanı gerçekleşmiş, parlamento üyelerinin bazıları esir alınmıştır (Engels, 2011: 45). Bu isyan sonrasında Blanqui tutuklanmış, cumhuriyetçiler, Blanquiciler ve Jakobenler tekrar kendi kulüplerine dağılmıştır. 1871 yılında Prusya ile ateşkes görüşmeleri sürerken ateşkesin ağır şartları bir kriz yaratmış ve bu krizin aşılması için meclis seçimlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Seçimlerin ardından gerici bir Ulusal Meclis ortaya çıkmış, Thiers devlet başkanı seçilmiştir. Yeni hükümetin tüm borç ertelemelerini kaldırması ise halkı kin ve öfkeye sürüklemiştir. "Önceleri işçileri işsizleri ve yoksulları ayaktakımı olarak gören orta sınıf Parisliler, şimdi yoksullarla güçlerini birleştirerek orta sınıf ve işçi sınıfı ittifakını canlandırdılar" (Bookchin, 2012: 259-260).

4 Eylül 1870'de ilan edilen Cumhuriyet Fransa'nın neredeyse tamamında kabul görmüştür. Ancak Thiers'in Paris'i silahsızlandırma çabaları, "Kırsalcı" Meclisin cumhuriyet karşıtlığı, Cumhuriyet konusunda hükümetin muğlak tavrı, Paris'in başkentlikten çıkarılması tehdidi, Ulusal Meclis'in Versailles'a taşınması, Blanqui'nin idama mahkûm edilmesi gibi sorunlar Paris'e rahat nefes aldirmamıştır (Marx, 2011: 79, 93). "Bir yandan proletaryanın eline silah vermektense Prusyalılara boyun eğmeyi bin kez yeğleyen burjuvazinin çoğunluğunun alçaklığı ve ihaneti, bir yandan da Paris'teki Ulusal Savunma Hükümeti'nin sistematik olarak uyguladığı gerici karşıtı hareket" engellenmeseydi proletaryanın hedeflerine ulaşması mümkün görünmektedir (Bakunin, 2006: 22).

Paris 28 Ocak 1871 tarihinden Prusya'ya resmen teslim olmuş ancak Milli Muhafızlar silahsızlandırılmamıştır. Paris halkı Komün lehine gösteriler yaparken Thiers hükümeti Paris'i silahsızlandırmak ve Komünü engellemek için çeşitli hamleler yapmaktadır. 26 Mart'ta halk Komün için seçimleri gerçekleştirmiş ve 28 Mart 1871'de Paris Komünü ilan edilmiştir. Seçimler sonrasında oluşan meclis, kentin farklı bölgelerinden genel oy hakkı esasına dayalı olarak seçilmiş ve kısa sürede geri çağırılabilir üyelerden oluşmaktaydı. Meclisin ağırlıklı olarak işçi sınıfından oluştuğu Komün, parlamenter değil, yasama ve yürütme işlevlerini birlikte yerine getirecek bir kurum şeklinde örgütlenmiştir. En küçük yönetim birimlerinin siyasal biçimi ve örgütlenmesi de Komün şeklinde olacak ve güvenlik ihtiyacı düzenli ordu tarafından değil görev süreleri kısa olan ulusal milis kuvvetler tarafından sağlanacaktır. Bütün bölgelerde yer alacak olan bu kırsal komünlerin ortak işleri için merkez kasabada oluşturulacak olan meclis tarafından devralınacak ve bu bölgesel meclislerin temsilcileri Paris'teki ulusal temsilciler meclisine gönderilecektir. Bu temsilcilerin de her geri çağırılmaları mümkündür. Dolayısıyla aşağıdan örgütlenmiş ağsı bir yapıyla Komün işleri idare edilecektir. "Eski hükümet gücünün salt baskı organları kesilip atılacak, hükümetin yasal işlevleri ise toplumun üzerinde üstünlük gasbeden bir otoriteden alınarak toplumun sorumlu vekillerine verilecekti" (Marx, 2011: 111). Komün toplum üzerindeki her türlü baskı ve tahakkümün aracı olan devlet aygıtının tüm yetki ve gücünü topluma iade etmek üzere gelişmiştir. İşçi sınıfının kendi inisiyatifiyle el koyduğu yönetim komün biçimiyle "emeğin iktisadi kurtuluşunu" sağlayacaktır. (Marx, 2011: 109-114). Komün sosyalist taleplerden çok Proudhoncu ekonomik taleplerde bulunuyordu. Azınlık elinde toplanan üretim araçlarının mülkiyetini ortadan kaldırarak "mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi" ile sınıfsal mülkiyetin ortadan kaldırılmasıydı. "Genellikle emeği köleleştirme ve sömürme vasıtası olan üretim araçlarını, yani toprak ve sermayeyi sadece özgür ve birleşmiş emeğin aletleri haline getirerek, bireysel mülkiyeti bir gerçek haline getirmek istiyordu" (Marx, 2011: 115).

28 Mart 1871’de ilan edilen Komün ilk iş olarak 30 Mart’ta düzenli orduyu ve askerliği ortadan kaldırarak yerine Ulusal Muhafız Birliği’ni getirmiştir. Ulusal Muhafız Birliği eli silah tutan tüm vatandaşlardan oluşacak bir milis gücüdür. Ekim 1870’ten Nisan 1871’e kadar tüm kira ödemelerini ertelemiştir. Komün’de herhangi memurun ise alacağı en yüksek maaş bedeli, bir işçinin ücretinden yani 6000 franktan daha fazla olamayacağı kararı verilmiştir. Ayrıca “...8 Nisan’da okullardan bütün dini sembol, resim, dogma ve duaların kısacası, “bireyin vicdanına ait her şey”in çıkartılması emredildi ve yavaş yavaş uygulandı” (Engels, 2011: 47). İşçilerin örgütlenmeleri kooperatifler aracılığıyla sağlanacak ve bunların da bütün bir birlik halinde örgütlenmesi sağlanacaktı (Engels, 2011: 47-48).

Komün farklı bileşenlerden oluşan bir yapıydı. Komünal Konsey, Ulusal Muhafızlar Merkez Komitesi, Yirmi İlçe Heyeti ve Sendikalar Konfederasyonu Paris’in tamamında aktif durumdaydı. Tüm bu bileşenler hep birlikte Komün’ü oluşturmaktaydı (Bookchin, 2011: 273). Komün’de fikirsel ayrışmalar da söz konusuydu; temel olarak Blanquiciler ve Proudhoncular yoğunlukta idi. Bunlar dışında Enternasyonalistler ve Jakobenler de Komün içerisindeydi. Bu ideolojik kopukluk, her ne kadar pratikte birlikte hareket ediliyor olsa da, Komün içinde güçlükler çıkarmaktaydı (Engels, 2011: 51).

Komün’ün 20 Nisan’da resmi olarak ilan ettiği programda dile getirilen önemli talepler ise ekseriyetle “...cumhuriyetin tanınması (henüz Ulusal Meclis cumhuriyet ilan etmemiştir)” ve Komün temel hakları üzerineydi. Bu temel haklar Komün’ün Proudhoncu bir yaklaşım temelinde örgütlenme ve özerkliğinin tanınması ayrıca Komün’ün kendi mali işlerini ve güvenlik işlerini organize etme hakkına yönelikti (Bookchin, 2011: 277).

Thiers 2 Nisan’da Komün’e bir saldırı düzenlemiş ve esir alınmış olan 5 komün üyesini öldürtmüştür. Bu olay komünarlar arasında bir öfke patlaması yaratmış ancak Komün’ün bazı hataları düşman karşısında direnç göstermesini engellemiştir. Komünal Konsey Thiers’in kötü niyetini anlamakta çok gecikmiş, Konsey’de süregiden tartışmalar, Komün’ün belirsiz tutumu ve kamulaştırma konusundaki isteksizlik gibi meseleler çözülememiş ve Komün’ün yıkılışını hızlandırmıştır. 3-4 Nisan’da karşı taarruza geçen Komün için bu hatalı bir hamle olmuş ve Ulusal Muhafızlar hezimete uğramıştır. Bu süreçte Paris Başpiskoposu ile birlikte esir alınanlar Thiers’e karşı koz olarak kullanılmak istenmiş, Blanqui ile takas edilmeleri teklif edilmiş ancak Thiers bu teklifi reddetmiştir. 21 Nisan ile birlikte Thiers orduları, surların korunmayan bölümlerinden Paris’e sızarak, tarihin en kanlı karşı devrimlerinden birini başlatmışlardır. Aynı gece halka direniş çağrısı yapılmış ve 600 civarında barikat komünarlar tarafından birkaç gün içinde inşa edilmiştir. Ancak örgütsüzce inşa edilen barikatlar ve Haussmann’ın geniş ve birbirine bağlanan caddeleri nedeniyle,

bunlar hızlıca aşılmış ve binlerce kişi katledilmiştir. Bu katliam yurtdışında da çok tepki toplamış bu nedenle binlerce komünar Fransız sömürgelerine sürülmüş ve hapsedilmiştir. Bu kanlı haftada 25.000-30.000 kişi öldürülmüştür (Bookchin, 2011: 286-298). Bakunin (2006: 23) bu hafta için “Thiers’in Paris Komünü’nü bastırmak için kullandığı askerler safkan Fransızdılar ama birkaç gün içinde, Alman ordusunun yaptığı kıyım ve gaddarlıktan daha fazlasını yaptılar” demektedir. Bakunin’e göre (2006: 23), Paris halkının gerçekleştirdiği bu ayaklanma göstermiştir ki proletaryanın tek savaşımı toplumsal devrimi gerçekleştirmek olacaktır.

### 2.1.2 Porto Alegre: Katılımcı Bütçe Uygulaması

Porto Alegre, Brezilya’nın Rio Grande do Sul eyaletinin başkenti ve Katılımcı Bütçenin ilk kez uygulandığı şehirdir. 1989’da PT’nin seçimi kazanmasıyla uygulanmaya başlanan Katılımcı Bütçe temel olarak halkın katılımı ve talepleri doğrultusunda yatırımların dağıtımının yapılmasını hedeflemektedir.

Brezilya siyasal hayatına bakıldığında uzun süren bir askeri diktatörlük döneminin olduğu görülecektir. 1964 – 1989 yılları arasında kapsayan bu süreç içerisinde demokrasiye geçiş sağlanamamıştır. Demokratikleşmeyi engelleyen temel sebepler ekonomik eşitsizlikler, başarısız koalisyonlar ve siyasi parti yapılarının oturmamış olması olarak gösterilmektedir. 1988’de yeni federal anayasanın kabulüyle birlikte daha özerk belediyelere dayalı, adem-i merkezîyetçi bir yapı kurulmuştur (Yıldırım, t.y.: 281-282). Ancak Rio Grande do Sul eyaleti, özellikle Porto Alegre örgütlü sivil toplumu ve demokrasi geleneğine sahiptir. Askeri rejim burada direnişle karşı karşıya kalmıştır. Direnişe aydınlar, işçi sendikaları ve Brezilya Demokratik Hareketi (MDB – Movimento Democrático Brasileiro) öncülük etmiştir (Sousa Santos, 1998: 466).

Uzun süre askeri diktatörlüklerin etkisinde olan Brezilya siyasal hayatında en önemli belirleyicilerden birisi söz konusu baskıcı yapılar olmuştur. Katılımcı Bütçenin uygulayıcısı olan PT 1979’da, askeri rejime karşı direnişin en yoğun olduğu Sao Paulo’da kurulmuştur. Sao Paulo’nun sanayileşmiş, emekçilerin yoğun olduğu kenar mahallelerinde örgütlenmiş ve kitleleşmiştir. 1980’lerin ikinci yarısında diğer sol partilerle birleşik hareket kurarak yerel seçimlere girmiş ve Sao Paulo, Porto Alegre gibi önemli şehirlerde belediye yönetimi kazanmıştır (Sousa Santos, 1998: 463). PT, o zamana kadar kurulan sol bileşenleri içeren bir partidir. “Emekçilerin siyasal bağımsızlığının ifadesi, bir kitle partisinin inşası; anti-kapitalist bir programdan esinlenen demokratik, çoğulcu ve militan bir parti” (Löwy, 2004: 273). PT bu özellikleriyle klasik Marksist yazının atıfta bulunduğu parti örgütlenmesiyle benzeşmektedir.

Sao Bernardo maden işçileri sendikası başkanı Luis Inacio ‘Lula’ da Silva, PT’nin kuruluş sürecinde diğer sendikacılar tarafından desteklenmekteydi. Lula “Herkesin askeri rejime karşı birliğinin gerekliliğini” reddetmiyor ancak emekçilerin bağımsız şekilde örgütleneceği bir işçi siyasetini savunmaktaydı (Löwy, 2004: 278). 1979 yılında gerçekleştirilen birinci PT ulusal kongresinde, tüm ekonomik ve siyasi iktidarın doğrudan işçiler tarafından kullanılması için mücadele edileceğini açıkça belirten metin onaylanmıştır. Kuruluşundan itibaren hızla büyüyen PT 1982 yılında 245 bin üyeye sahip bir parti haline gelmiştir. Ülke çapında adını duyuran PT 1989 doğrudan başkanlık seçimlerine Lula ile katılmış ve şaşırtıcı şekilde yüksek oy almıştır. Lula seçilememesine rağmen elde edilen sonuç PT açısından oldukça önemlidir. 1994-2002 yılları arasında Brezilya siyasal hayatı neo liberal politikaların hızla uygulandığı ve rüşvet skandallarıyla dolmuştur. Neo liberalizmin bu yükselişi ülkedeki toplumsal sorunların iyice ağırlaşmasına neden olmuştur. PT’nin başkanlık seçimlerindeki yenilgileri dolayısıyla Lula seçimlerde daha ılımlı görünme stratejisini başlatmıştır. Ayrıca PT içindeki pragmatist sapma da gözle görülür bir artış göstermiştir. Brezilya’da Lula’nın zaferi ülke çapındaki tüm ezilen sınıflarda bir umut dalgası yaratmıştır. Ancak neo liberalizm tehdidi ile karşı karşıya kalınmış ve politikalarını değiştirip sermayeye ağır tavizler verilmiştir (Löwy, 2004: 278-285).

Günümüzde neo liberalizm tarafından araçsallaştırılan katılım kavramı, sol tarafından da, neo liberal ideolojiden ayrı anlamlar yükleyerek, demokratik talepleri derinleştirmek ve siyasal savaşımları güçlendirmek için sahiplenilmektedir (Bayramoğlu Yıldırım, 1999: 7). Katılımcı Bütçe 4 veya 5 yılda bir kez oy verdikten sonra herkesin evine dönüp bir sonraki seçime kadar beklediği temsili demokrasinin biçimselliğinin bir reddiyesi niteliğindedir (Genro ve Souza, 1999: 27). Günümüzde halkın ortak sorunları bilmedikleri, anlamayacakları gerekçesiyle karar alma süreçlerine katılmasının engellenmesinin artık kabul edilemez olduğu belirtilmektedir. Porto Alegre, yönetimi halka geri vererek siyasalın yeniden oluşturulması için bir adım atmıştır. Katılımcı Bütçe, yerel düzeyde, önceliklerin yeniden belirlenme aracı haline gelmiştir, neo liberal küreselleşme karşısında alternatif bir küreselleşmenin mümkün olabileceğini göstermiştir (Gret ve Sintomer, 2004: 10-12).

Porto Alegre’de, ilk kez olarak yurttaşların katılımını sağlayacak bir yönetim olan PT yönetiminin, katılımı sağlamak için güven duygusu ve inanç ortamını oluşturması gerekmiştir. Katılımcı yapıların oluşturulma aşamasında yöneticiler birtakım zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Refahın görece yüksek olduğu ve sanayileşmiş Rio Grande do Sul eyaletinin başkenti olan şehrin nüfusu 1.4 milyondur. Refah düzeyi, okuryazarlık oranı, sermaye birikimi açısından diğer kentlerden ayrılmış durumdadır. Ancak nüfusun önemli bir kısmı,

şehir merkezinden dışarı doğru uzanan *slum*larda (gecekondu bölgeleri gibi kentsel çöküntü alanları) yaşamakta, bu bölgeler kentin en yoksul kesimini oluşturmaktadır (Baiocchi, 2001: 46). Bu sebepler yönetim için zorlayıcı olmuş, halkın katılımını sağlamak ve katılımcı yapıları geliştirmek için ekstra çaba gösterilmesi gerekmiştir. İlk yönetim döneminde, 1990'da, katılım oldukça düşük olmasına rağmen belediye yurttaşların kararlarına saygı duymuştur. Yurttaşlar da yönetimin gerçekten kendilerini karar mercii olarak önemseydiğini görmüş ve yavaş yavaş katılımını artırmaya başlamıştır (Genro ve Souza, 1999: 29-31). “Kararların oluşturulma süreci önceki uygulamalardan radikal biçimde farklılaştırılmış, “etkin ve yapabilir yurttaş” kavramına geçilmiştir. Temsili demokrasinin farklı toplumsal perspektifleri ve talepleri gündeme getirmekte yetersiz kaldığı ve doğrudan demokrasi pratiklerinin doğrudan karar alma süreçlerinin vazgeçilmez bir unsuru olması gerektiğini ortaya koyan görüş onaylanmıştır” (Bayramoğlu Yıldırım, 1999: 10).

Neo liberalizmin yükselişi “...devleti zayıflatarak, haklarını kullanma talebiyle ortaya çıkmakta olan özerk güçlere istemeden de olsa toplumsal ve siyasal bir alan açarak siyasal temsille karşı karşıya gelir. Böylece ortaya çıkan katılımcı demokrasi, devletin faaliyetlerinin hesabını açık bir şekilde vermek zorunda kalmasıyla en güçlü olmayı sona erdirdiği ve özel çıkarların eleştirel tartışma süzgecinden geçmek zorunda bırakıldığı yeni bir kamusal alan yaratır. Katılımcı demokrasi, özerk halk iktidarını teşvik etmesiyle, devletin kaynaklarını kendilerine tahsis edip araçsallaştıran egemen sınıflar tarafından devletin özelleştirilmesine karşı kullanılabilir güçlü bir araçtır” (Gret ve Sintomer, 2004: 34). Porto Alegre'deki Katılımcı Bütçe Deneyi “demokrasiyi demokratikleştirmek” iddiasıyla yola çıkmış, temsili demokrasinin krizine vurgu yaparak katılımı ön plana çıkarmıştır. Katılımcı Bütçe, temsili demokrasinin biçimsel katılım düzeyini iyileştirmek çabasına girişmemiş, yeni bir “kamusal alan” yaratarak, yurttaşlar, yasama ve yürütmenin iç içe geçtikleri bir karar mekanizması oluşturmaya çalışmaktadır. Karar alma süreci, devletin dışında yaratılan bu kamusal alan üzerine inşa edilmektedir (Genro ve Souza, 1999: 21).

Kamusal alan, toplumsal hayatı anlamak için kullanılan bir kavram olmasına karşın bazı belirsizlikler yaratabilmektedir, bu belirsizliklerden kaçınabilmek için kısaca kavram üzerinde durmak yerinde olacaktır. Kamusal alan kavramı kavramsal ve somut düzeyde yapılan atıflar dolayısıyla bir muğlaklık yaratmaktadır. “Öncelikle bu kavram, somut bir toplumsal tarihi gerçekliği ifade eder; ancak demokratik yaşamda normatif (conception normative) bir kavramsallaştırmaya gönderme yapar. Ardından tek bir kavrama atıfta bulunur; ancak farklı olağanüstü gerçekliklerin içinde somutlaşır (televizyon, halk meydanı vs.)” (Dacheux, 2012: 14). Kamusal alan devlet ve yurttaşlar arasında, özel alan dışında kalan ve

siyasal problemlerin müzakere alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Habermas (2004: 95), kamusal alan kavramını, kamuoyu benzeri bir oluşumun yaratılabileceği bir alan olarak ele almaktadır. Kamusal alan tüm yurttaşlara açık bir alandır ve herkesin bu alana erişebilmesi garanti altında olacaktır. “Özel bireylerin kamusal bir gövde oluşturarak toplandıkları her konuşma durumunda, kamusal alanın bir parçası varlık kazanmış olur” (Habermas, 2004: 95). Ayrıca, devlet kamusal alanın bir parçası olarak görülmemektedir. “Kamusal alan özerk alanları (devlet sistemi, ekonomik alan, sivil toplum) birbirine bağlayan bir aracılık mekânıdır ve genel çıkarın tanımlanmasına katılma hakkı korunmuş yurttaşlara olanak sunar” (Dacheux, 2012: 19). Arendt ise kamusal alanı, “müzakere edilmiş bir eylem” olarak kavramaktadır. Dolayısıyla kamusal alan kavramsal düzeyden kurtulup eylemlerle somutlaşan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Dacheux, 2012: 21).

Yeni kamusal alanın oluşumunda Halk Konseyleri önemli bir rol oynamaktadır. Bağımsız kamuoyunun ortaya çıktığı ve güçlendiği alanlar olarak Halk Konseyleri karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yapı içerisindeki cemaatler de kendi çıkarlarını korumak ve savunmak için ortaya çıkmakta, devlet üzerinde ayrıcalıklı sınıfların etkisini görmektedirler. Siyasal alanda kendisine yer bulan cemaatler de karar alma süreçlerinin aktif bir aktörü konumuna gelmektedir. Dolayısıyla “Katılımcı Bütçe, kamusal meselelerde kararların ve bilginin demokratikleşmesi yoluyla yeni bir yurttaş bilinci yaratıyor. ...aktif, katılımcı, eleştirel bir yurttaşlık” (Genro ve Souza, 1999: 23).

Kamusal alan, katılımcılık, aktif yurttaşlık kavramları Gündem 21 ve Yerel Gündem 21 belgelerini anmayı zorunlu kılmaktadır. 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Rio de Janeiro kentinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında (UNCED), çevre politikaları adına önemli kararlar alınmış, beş Rio belgesi gündeme gelmiştir. Bunlardan biri Gündem 21’dir. Alınan kararlar neticesinde Yerel Gündem 21 için genel bir çerçeve çizilmiştir (Güneş ve Beyazıt, 2012: 29). Yerel gündem 21’in amacı; halkın yaşam kalitesini iyileştirmek şartıyla yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınmayı “yönetişim” kavramıyla sağlamaktır (Güneş ve Beyazıt, 2012: 25). YG-21’in temel aktörleri yerel otoriteler, özel şirketler, sivil toplum kuruluşları, okullar ve kamu kesimi kurumları ile birlikte gençler, çocuklar ve yaşlılar olarak sıralanmaktadır (Güneş ve Beyazıt, 2012: 54). Yerel Gündem 21’e göre “...her zaman çok da demokratik olmayan yöntemlerle iktidara gelen politikacıların, her zaman, her kesim için doğru olanı tanımlamaları mümkün değildir. Kentin gelecekteki tahayyülü, o kentte yaşayan her kesimin ortak kararları ile saptanabilir” (Bayramoğlu Yıldırım, 1999: 9). YG-21 içinde yer alan “yönetişim” kavramı bu çalışmanın konu edindiği özyönetim kavramından çok farklı bir kavramdır. Ancak YG-21’in işaret ettiği

katılımcı yerel demokrasi ve Porto Alegre'nin Katılımcı Bütçe deneyi arasında benzerlik kurmak mümkündür. Dolayısıyla yönetim kavramını biraz daha açmak yerinde olacaktır.

Yönetişim kavramı neo liberal politikalarla birlikte, kamu, özel sektör ve sivil toplum işbirliğini öngören bir model olarak geliştirilmiş bir kavramdır. Yönetişim kavramı katılım, şeffaflık, öngörülebilirlik ve hesap verebilirlik ilkeleri üzerinde şekillenmektedir (Turgay, 2004: 174). “Sözcük "daha az yönetim"i ya da "minimal devlet"i anlatan bir kod olarak kullanılmaktadır” (Ayman Güler, 2003: 95). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı kavramın gelişmesindeki en önemli etkenlerden birisi olmuştur. İşletme ideolojisinin kamuya dair olana nüfuz etme çabası, yönetim kavramını doğurmuştur. Katılım kavramını ön plana çıkaran yönetim, katılıma sermaye lehine anlamlar yüklemekte, yönetim sermayenin ideal modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Katılımcı Bütçe deneyinde katılıma yüklenen anlam buradakinden farklıdır. Katılım, kent mekânını rekabetin merkezi olarak görmenin aksine kenti ilgilendiren kararlara ve bu kararların verilme sürecine katılımı ifade etmektedir. Yönetişimin aksine katılım, rekabeti destekleyen bir kavram olmaktan çıkarılmaktadır. (Gret ve Sintomer, 2004: 36).

### **2.1.2.1 Katılımcı Bütçe Oluşturma Süreci**

Katılımcı Bütçe uygulanmaya başladığı ilk yıldan itibaren, belediye yönetimi tüm yurttaşlara eşit mesafede olduğunu göstermek için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Katılım sürecinin herkese açık olduğu her fırsatta vurgulanmış, yurttaşların gerekli gördükleri her konuyu Katılımcı Bütçe oluşturma sürecinde gündeme taşıyabileceği ve bunların savunusunu yapabileceği ifade edilmiştir (Genro ve Souza, 1999: 31). “Katılımcı Bütçe'nin tam mevcutlu toplantıları cemaat dernekleri, semt gazeteleri, dernek bültenleri ve hatta belediye tarafından özel olarak kaleme alınan, halkı oturma katılmaya çağırarak bildirilerce gerçekleştirilen bir bilgilendirme çalışmasından sonra yapılır. ... Yalnızca ilçede meskûn olan kişiler katılma hakkına sahiptir” (Genro ve Souza, 1999: 32). Halkın bu tam mevcutlu toplantılara katılım göstermesine çok önem verilmiştir. Halk görüşlerinin önemsendiğini gördükçe Katılımcı Bütçe toplantılarına katılım da her geçen yıl artarak devam etmiştir. Her yurttaşın katılabilir oluşu ve katılımın arzu edilen olması, yöneticilerin Katılımcı Bütçe oluşturma sürecini ve bu süreçte uygulanan kuralları iyi bilmeleri gerekliliğini (bunun istendiği bir psikolojiyi) yaratmaktadır (Genro ve Souza, 1999: 35).

Bütçe oluşturma sürecinde kamu yönetiminde ve medya üzerinde etkili olan kişi ve kurumlar değil doğrudan halkın talepleri etkili olmaktadır. Bu yönüyle Katılımcı Bütçe ayrıcalıkları tersine çeviren bir uygulama olarak ele alınmaktadır. Sürecin uygulanma



aşamasındaki koşulları da önceden belirlenmiş, verili çerçeveler değil halk tarafından özerk olarak belirlenmiş koşullardır. Katılımcı Bütçe uygulaması, en iyi uygulama biçimi olduğu iddiasında değildir, talepler doğrultusunda sürekli gelişime ve değişime açıktır. “...mükemmel olduğunu ilan etmek bir otoritarizm ifadesidir ve toplumsal süreçleri niteleyen sürekli hareket halindeki diyalektik sürecin reddi anlamına gelir” (Genro ve Souza, 1999: 45). Katılımcı Bütçe Konseyi, tüm ilçelerin taleplerini ve bütçe ile ilgili temel faktörleri, özerk bir şekilde karara bağlamaktadır (Genro ve Souza, 1999: 37, 45).

Katılımcı Bütçe uygulaması dört alanın birleştiği bir yapıdır. İlk olarak, halk tarafından seçilen belediye başkanı, belediye başkan yardımcısı, idareci sekreterleri belediye başkanının atadığı tüm memurlardan oluşan yürütme alanı; yıllık ve uzun vadeli planlamaya göre bütçeyi hazırlamak, müzakereye sunmak ve uygulamakla yükümlüdür. Önemli ölçüde beşeri ve idari donanımına sahip olan Planlama Kabinesi (GAPLAN) temel olarak, farklı katılım düzeylerinin uyum içinde çalışmasını ve bütçe oluşturma sürecinin koordinasyonunu sağlamakla görevli birimdir. GAPLAN yurttaşların idarede söz hakkına sahip olmalarını sağlamaktadır. Toplum İlişkileri Koordinasyonu (CRC) ise yakınlık ilkesi baz alınarak yerel birimlerin ortak sorunlarının yurttaşların katılımıyla birlikte çözülmesi için kurulmuş bir yapıdır. Yerel cemaatlerle diyalog kurma ve devam ettirme bu yapının temel işlevidir. Bu işlevini yerine getirirken, sekiz Yerel İdari Merkez (CAR), on altı Katılımcı Bütçe Saha Koordinatörü (CROPS) ve altı tematik koordinatörle işbirliği yapabilir. Katılımcı Bütçenin yerel düzeyde uygulanmasını ve yerelleşmenin güçlenmesini sağlamakta, CROPS katılımı artırmaya ve yerel meclislerin organize edilmesine yardımcı olmaktadır. Tematik koordinatörlerin işlevi ise tematik toplantılar ve idare arasında koordinasyon sağlamaktır. İkinci olarak, kent meclisi üyelerinden oluşan yasama alanı yürütmenin hazırladığı bütçeyi onaylamakla/onaylamamakla yükümlüdür. Yasamayı oluşturan kent meclisi üyeleri de halk tarafından seçilirler. Yasama alanı, kendisine sunulan bütçeyi nedensizce onaylamama yetkisine sahip değildir. Bütçede açığı artırmayacak şekilde değişiklik önerileri sunması gerekmektedir. Üçüncü alan sivil toplum alanıdır. Örgütlü veya örgütsüz tüm yurttaşlar, herhangi bir sokak veya mahalle projesini desteklemek üzere meclislere katılma hakkına sahiptir. Dördüncü alan ise tam katılımcı bir yapıya işaret etmektedir. Katılım piramidinin olduğu bu alan, mikro yerel düzey, bölgesel düzey ve belediye düzeyinde Katılımcı Bütçe Konseyinden (COP) olmak üzere üç düzeyden oluşmaktadır. (Gret ve Sintomer, 2004: 44-49).

Katılımcı piramit düzeyleri, yerelden merkeze doğru ilerlemektedir. Mikro-yerel “...düzeydeki toplantılar herkese açıktır, böylece mahalle, sokak ya da apartman ölçeğinde örgütlenmiş küçük grupların kendileri için önemli olan çevrelerindeki meseleler tartışmaları

ve kamusal siyasal harekete yönelik, öneriler arasında öncelik sırası belirleyerek, somut öneri ve temalar oluşturmalarına imkân tanınır” (Gret ve Sintomer, 2004: 50). Tematik toplantılarla mikro yerel düzeydeki sorunlar ve öncelikler belirlenmektedir. İkinci düzeyde Porto Alegre on altı bölgeye ayrılmıştır. Coğrafi ve nüfusa açısından bu bölgeler birbirinden oldukça farklıdır. Bölgeler düzeyindeki tam katılımlı meclis toplantıları 100-2000 yurttaşın katılımıyla gerçekleştirilmektedir. “ Bu meclisler on altı bölge forumu için, yıl boyunca belediye sözcülüğü yapacak delegelerin sayısını belirlemeyi ve başlıca bütçe eğilimleriyle uygulamalarını kasaba düzeyinde yürütme ile tartışan katılımcı bütçe konseyine (COP) konsey üyelerini atamayı mümkün kılar” (Gret ve Sintomer, 2004: 51). COP katılımcı piramidin belediye düzeyini oluşturmaktadır. Bölge meclislerinin ve altı tematik meclisin 1 sene için seçtiği ikişer daimi üye ve vekilden oluşmaktadır. Genellikle haftada iki kez toplanan COP’un işlevi; katılımcı sistemin denetlemesini yapmak, bölgesel ve mikro yerel düzeydeki tartışmaları da göz önüne alarak sürecin işleyiş koşullarını oluşturmak, belediye meclisine sunulacak olan bütçe tasarılarını onaylamak, önceki yılın bütçe tasarısını değerlendirmek ve bütçenin düzenlenmesi ile ilgili komisyonlara delege atamaktır (Gret ve Sintomer, 2004: 54-55).

Katılımcı Bütçe hazırlama süreci bir yılı kapsayan, farklı turlardan oluşan bir süreçtir. Mart ve nisan aylarında yapılan ilk turda bir önceki yılın bütçesi değerlendirilmekte ve tematik ve bölgesel meclislerde mevcut yılın bütçesi sunulmaktadır. Birinci tur boyunca mikro yerel düzeyde pek çok toplantı gerçekleştirilmekte, yurttaşlar önceliklerini ifade etmektedir. Nisan ve mayıs aylarında gerçekleştirilen ikinci turda bölgesel ve tematik meclisler COP üyelerini seçmekte, birinci turda tartışılan öncelikler önem sırasına konmaktadır. Mayıs ve temmuz aylarındaki üçüncü turda forum delegeleri seçilmektedir. Temmuzda başlayıp kasma kadar devam eden dördüncü turda GAPLAN, forumlarda tartışılıp belirlenen öncelikler ile yönetimin taleplerinin bir sentezini oluşturmaktadır. Bu sentez COP’a sunulmakta, COP da herkese açık toplantılarda bu önerileri tartışmaktadır. Toplantıların herkese açık oluşu, Katılımcı Bütçe sürecinin halkın kontrolü altında kalmasına yardımcı olmaktadır. Görüşmelerin ardından GAPLAN aracılığıyla bütçe belediye meclisine gönderilmekte ve son tur başlamaktadır. Son turda belediye meclisinde bütçe görüşmeleri yapılmaktadır (Gret ve Sintomer, 2004: 56-59).

Katılımcı Bütçenin oluşturulması sırasında, demokratik çoğunluk, dağıtımda adalet ve teknik olmak üzere 3 temel parametre dikkate alınmaktadır. Mikro yerel düzeyde etkili olan demokratik çoğunluk parametresi şehir düzeyinde etkisini yitirmektedir. Ancak bölge forumlarında delege belirlenmesi sırasında etkili olmaktadır. Dağıtımda adalet parametresi yatırımların yoksul bölgelere kanalize edilmesi ve şehrin yoksul ve varlıklı kesimleri

arasındaki farklılıkları azaltmada etkili olmaktadır. Teknik parametre ise bütçenin dağıtım sırasında, eldeki veriler doğrultusunda etkili olmaktadır (Gret ve Sintomer, 2004: 62-63). Sonuç olarak Katılımcı Bütçe oluşturma süreci her aşamasında halka açık ve halkın denetiminde gerçekleşmektedir. Katılımcılığın her zaman teşvikiyle birlikte yurttaşlar, kendi mahalle ve sokaklarındaki ihtiyaçlarını müzakere ederek belediye yönetimine ulaştırabilmekte, yatırımlar bu talepler doğrultusunda şehre dağıtılmaktadır.

## SONUÇ

Köklü bir geçmişe sahip olan özyönetim düşüncesinin pratiğe dökülmesinin ilk örneği Paris Komünü olmuş ancak çok kısa sürede baskılanmıştır. Egemen düşünceyi reddeden ve gerçek bir demokrasiyi ve özgürlüğü savunan özyönetim pratiğinin yaşaması yine egemen düşünce tarafından engellenmiştir. Bu çalışmanın konu edindiği, kapitalist sistem içinde bir özyönetim pratiğinin hayata geçirilip geçilemeyeceği sorusuna, Komün deneyimi üzerinden cevap vermek mümkündür. Egemen düşünce, kendisini tehdit eden bu tip girişimleri henüz başlangıç evresindeyken ezme eğilimindedir. Dolayısıyla çalışmada tanımlandığı şekliyle, gerçek bir toplumsal özyönetimin hayata geçirilmesi kapitalist sistem altında, ancak enternasyonal bir karakteri olursa mümkün olabilir. Yerel, küçük ölçekli özyönetim denemeleri sisteme entegre olma ya da Paris Komünü'nde olduğu gibi kanlı bir şekilde ortadan kaldırılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu noktadan hareketle Porto Alegre belediyesinin uyguladığı Katılımcı Bütçe deneyiminin, bir özyönetim pratiği olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Çalışmanın ortaya koymuş olduğu özyönetim ilkeleri ve tanımı ışığında, Katılımcı Bütçenin özyönetim değil, katılımı teşvik eden ve artıran “demokrasiyi demokratikleştirme” amacı güden bir uygulama olduğu söylenebilir. Halkın doğrudan katılımı ve ihtiyaçları doğrultusunda taleplerini dile getirip, bütçe oluşturma sürecine katılmaları elbette ki oldukça radikal görünmektedir. Ancak özyönetim için sadece katılım yeterli değildir. Her türlü otoritenin reddedildiği, devletin sönmüldüğü, tüm toplumsal yapıyı kuşatan ve özyönetim demokrasisinin her alana nüfuz ettiği bir yapının sadece belirli bir alanda –bütçe- katılımı ile gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Ancak özyönetim, devletin kriz noktalarına, çatlaklarına sızarak pratiğe döküldüğüne ve kendi genelleşmesini kendinde taşıdığına göre, Porto Alegre özyönetim için umut verici bir uygulama olabilir. Zira bu uygulama yereli aşırıp genişleyerek uluslararası bir uygulamaya dönüşme; katılımın sadece belirli aralıklarla oy verme şeklinde gerçekleştiği liberal temsili demokrasilerin alternatifi olarak gelişme potansiyeline sahiptir.

Çalışmanın birinci bölümünde tarihsel ve ideolojik gelişimi anlatılan özyönetimin ilkeleri ortaya koyulmuş ve kavram tanımlanmaya çalışılmıştır. Katılım, işçi denetimi gibi benzer kavramlarla eşanlamlı gibi kullanılmasının ve farklı ideolojilerin yüklediği farklı anlamların yarattığı muğlaklık ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise ilk özyönetim deneyimi olması dolayısıyla tarihsel bir öneme sahip olan Paris Komünü ile halkın doğrudan katılımı ile demokrasiyi derinleştirmeye çalışan Porto Alegre ele alınmıştır. Birinci bölümde ortaya konan özyönetimin ayrılmaz özellikleri, Porto Alegre'deki Katılımcı Bütçe

uygulamasıyla birlikte ele alınırsa, bu deneyin özyönetim olmadığı anlaşılacaktır. Özyönetimin en temel ilkesi olarak kabul edilebilecek olan her türlü otorite ve hiyerarşinin reddi, Porto Alegre örneğinde görülmemektedir. Örgütlü veya örgütsüz halkın doğrudan katılımıyla oluşturulan bütçe, özyönetim değil ancak katılımcı bir demokrasiyi ifade edebilir. Özyönetimin ikinci özelliği olan verili şablonlar içine sıkışmama ise Porto Alegre örneğinde gözlemlenebilir. Bütçe oluşturma sürecinin koşullarının, süreç esnasında halk tarafından oluşturulduğu belirtilmişti. Çok kısıtlı bir anlamda bu ilkenin gözlemlendiği söylenebilir ancak otoritenin yani belediye yönetiminin varlığı ve bu uygulamanın sadece bütçe oluşturma süreci ile sınırlı olması dolayısıyla özyönetimsel olduğu söylenemez. Özyönetimin ayrılmaz parçaları denilen örgütlenme özgürlüğü ve çoğulculuk ise Porto Alegre örneğinde kendine yer bulmaktadır. Porto Alegre’de herkes mahalle, sokak hatta apartman ölçeğinde örgütlenerek bütçe ile ilgili taleplerini konseye iletebilmektedir. Mikro yerel düzeyde delegeler ve bölgesel toplantılarda meclis temsilcilerini seçerek meclisleri oluşturmaktadır. Örgütlü veya örgütsüz herkesin bu meclislere katılma hakkı vardır. Temsilciler kısa bir süreliğine seçilmekte ve her an geri çağrılabilir. Dolayısıyla Porto Alegre’de bütçe oluşturma süreci çoğulcu bir şekilde işlemektedir. Özyönetimin bir diğer özelliği olarak genelleşmesini kendinde taşıması ve otoriteyle çatışması belirlenmişti. Porto Alegre’nin Katılımcı bütçe uygulamasının genelleşme eğilimi gösterdiği söylenebilir. Porto Alegre’yi örnek alarak pek çok belediye katılımcı bütçeyi uygulamaya başlamıştır. Ancak otoriteyle bir çatışma halinde olmadığı gibi otorite tarafından benimsenmekte, ortadan kaldırılmamaktadır. Bu anlamda bir özyönetim olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Bu karşılaştırmanın da göstermiş olduğu gibi katılımcı bütçe deneyi bir özyönetim uygulaması değildir. Ancak, özyönetime evrilmesi de imkânsız değildir. Doğrudan halk katılımının sağlandığı, yönetimin en önemli süreçlerinden biri olan bütçe oluşturma sürecinin halka açıldığı bir yönetim biçimi kademe kademe özyönetime ulaşma potansiyeline sahip görünmektedir.

## KAYNAKÇA

- Akçaylı, N., Yönetime Katılma ve Özyönetim, Bursa Üniversite Yayınları, Bursa, 1978.
- Althusser L., Marx İçin, Çev. Ergüden, I., İthaki Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Arvon, H., Anarşizm, Çev. Kotil, A., İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Arvon, H., Özyönetim, Çev. Başkaya, F., İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- Ayman Güler, B.(2003), "Tüm İktidar Sermayeye", Praksis (9), 93-116.
- Baiocchi, G., (2001) "Participation, Activism, and Politics: The Porto Alegre Experiment and Deliberative Democratic Theory", Politics Society, 29: 43, 43-72.
- Bakunin, M., Devlet ve Anarşi, Çev. Uyurkulak, M., Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- Bakunin, M., Marx'a Karşı El Yazmaları, Çev. Gürgüz, I., Birey Yayınları İstanbul, 1992
- Bayramoğlu Yıldırım, F., Porto Alegre Farklı Bir Demokrasi Umudu Önsöz, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
- Bensaid, D., "Komün, Devlet ve Devrim", Marx, K., Fransa'da İç Savaş, Çev. Binatlı, O. S., Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Bookchin, M., Devrimci Halk Hareketleri Tarihi Cilt 2: Fransız Devrimi'nden İkinci Enternasyonale, Çev. Keskin, D., Dipnot Yayınları, Ankara, 2011.
- Bookchin, M., Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü, Çev. Özyalçın, B., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.
- Bookchin, M., Toplumsal Ekolojinin Felsefesi, Çev. Ögdül, R., Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Camus, A., Başkaldıran İnsan, Çev. Yücel, T., Can Yayınları, İstanbul, 2011.
- Cangızbay, K., Sosyalizm ve Özyönetim Reel Sosyalizmden Sosyalist Realiteye, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2003.
- Cemal, M.(1997), "Hegelci Marx mı, Spinozacı Alhusser mi?", Birikim Dergisi, Sayı: 97, s. 45-49.
- Çiçek, A.C. ve Certel, A.B., "Bir Örgütlenme Biçimi Olarak Devlet", Kamu Yönetimi, Der. Koçak, Y., 47-72, Merdiven Yayın, Ankara, 2014.
- Decheux, E., "Kamusal Alan: Demokrasinin Anahtar Bir Kavramı", Der. Decheux, E., Kamusal Alan, Çev. Köse, H., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Druloviç, M., Özyönetim Çev. Yaşamak, T., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- Engels, F., "Fransa'da İç Savaş Önsözü", Marx, K., Fransa'da İç Savaş, Çev. Dağlar, A., Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2011.

- Engels, F., Ütopyadan Bilime Sosyalizm, Çev. Onay, Y., Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- Eryılmaz, B., Kamu Yönetimi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.
- Fourier, C., “Phalanstere”, Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi-I, Der. Tunçay, M., 43-66, Çev. Devrim, M., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- Genro, T. ve Souza, U., Porto Alegre: Özgün Bir Belediyecilik Deneyimi, Çev. Tanatar, B., Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, 1999.
- Göze, A., Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta, İstanbul, 2013.
- Gramsci, A., Gramsci Kitabı, Der. Forgacs, D., Çev. Yıldız, İ., Dipnot Yayınları, Ankara, 2010.
- Gret, M. ve Sintomer, Y., Porto Alegre Farklı Bir Demokrasi Umudu, Çev. Kılıç, A., İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
- Güçlü, A. B., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H., Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.
- Güneş, M. ve Beyazıt, E., Yerel Gündem 21'den Kent Konseylerine "Ulusal" Kentlerden "Küresel" Köylere, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012.
- Habermas, J., “Kamusal Alan”, Der. Özbek, M., Kamusal Alan, Çev. Özbek, M., Hil Yayın, İstanbul, 2004.
- Işıklı, A., Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1983.
- Kropotkin, P., Anarşi Felsefesi – İdeali, Çev. Ergüden, I., Kaos Yayınları, İstanbul, 2012.
- Lefebvre, H.(2004), “Bir Öz-yönetim Sosyolojisinin Öğeleri”, Çev. Hatice Pınar Şenoğuz, Conatus, Sayı: 1, s. 181-184.
- Lenin, V. I., Nisan Tezleri, Çev. Aydar, F.B., Agora Kitaplığı, İstanbul, 2010(a).
- Lenin, V.I., Devlet ve Devrim, Çev. Aydar, F.B., Agora Kitaplığı, İstanbul, 2011(b).
- Lenin, V.I., Kronstadt'tan Parti İçi Muhalefete, Çev. Aydar, F.B., Agora Kitaplığı, İstanbul, 2010(b).
- Lenin, V.I., Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky, Çev. Aydar, F.B., Agora Kitaplığı, İstanbul, 2011(a).
- Lissagaray, P. O., 1871 Paris Komünü, Çev. Tekşen, A., Payel Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Löwy, M., “Paris Komünü (1871) ve Doğurduğu Tartışmalar”, Marx, K., Fransa'da İç Savaş, Çev. Aydın, U. U., Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Löwy, M., “Cumhurbaşkanlığında Bir İşçi”, Der. Kürkcügil, M., Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
- Macit, H., Max Stirner (Anarşist-Egoist-Nihilist), Etik Yayınları, İstanbul, 2010.

- Marshall, P., Anarşizmin Tarihi, Çev. Alogan, Y., İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- Marx, K. ve Engels, F., Alman İdeolojisi, Çev. Ok, T. ve Geridönmez, O., Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- Marx, K. ve Engels, F., Komünist Manifesto, Çev. İlhan, H., Alter Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Marx, K., 1844 El Yazmaları, Çev. Belge, M., Birikim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Marx, K., Fransa’da İç Savaş, Çev. Dağlar, A., Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Mazzini, G., Avrupa’da Demokrasi Üzerine Düşünceler, Çev. Fethi, A., Köprü Kitapları, İstanbul, 2014.
- Mısır, M. B., “Paris Komünü’nden Porto Allegre’ye Toplumsal Özyönetim”, (<http://mustafabayrammisir.blogcu.com/paris-komunu-nden-porto-allegre-ye-toplumsal-ozyonetim/3709030> Erişim Tarihi: 02.05.2013).
- Mısır, M.B.(2001), “Almanca Konuşmayı Öğrenmek”, Praksis (2), 316-331.
- Nietzsche, F., Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik, Çev. Alangoya, Z., Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Nisyan2 dergi, “Özyönetim” (Kolektif), Kasım Sayısı, (1998) s. 36-73.
- O’Sullivan, N. (1981), “Hannah Arendt: Eski Yunan Özlemi ve Endüstri Toplumu”, Der. Crespigny, A. ve Minogue, K.R., Çağdaş Siyaset Felsefecileri, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.
- Owen, R., “Yeni Bir Toplum Görüşü’nden”, Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi-I, Der. Tunçay, M., 43-66, Çev. Tunçay, M., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- Ömürganülşen, U., “Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği” Çağdaş Kamu Yönetimi, der. Acar, M. ve Özgür, H., 3-44, Nobel, Ankara, 2003.
- Özbudun, S., Markus, G. ve Demirer, T., Yabancılaşma ve..., Ütopya Yayınevi, Ankara, 2008.
- Platon, Sokrates’in Savunması, Çev. Çelik, Ö., Say Yayınları, İstanbul, 2015.
- Porritt, J., Yeşil Politika, Çev. Türker, A., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Proudhon, P.J., Mülkiyet Nedir?, Çev. Çetinkasap, D., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Rocker, R., Anarko Sendikalizm, Çev. Güneri, H.D., Kaos Yayınları, İstanbul, 2000.
- Rousseau, J.J., Toplum Sözleşmesi, Çev. Günyol, V., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- Saint-Simon, “Çeşitli Yapıtlarından Seçme Parçalar”, Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi-I, Der. Tunçay, M., 17-36, Çev. Akşin, S., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.



- Sancaktar, C., Yugoslavya'da Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş: Özyönetim Uygulaması, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.
- Sezer, Y., “Kendinde Şey’in Uzayı ve Zamanı”, (<http://www.teorivepolitika.net/index.php/okunabilir-yazilar/item/91-kendinde-seyin-uzayi-ve-zamani> Erişim Tarihi: 02.05.2013), 1991.
- Sousa Santos, B., (1998) “Participatory Budgeting in Porto Alegre: Toward a Redistributive Democracy”, *Politics Society*, 26, 461-510.
- Sunar, İ., Düşün ve Toplum, Doruk Yayınları, Ankara, 1999.
- Şenel, A., Çağdaş Siyasal Akımlar, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1995.
- Şenel, A., Eski Yunan’da Eşitlik ve Eřitsizlik Üstüne, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 307, Ankara, 1970.
- Şenel, A., Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.
- TDK, [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&kelime=KOM%C3%9CN](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KOM%C3%9CN) (Erişim Tarihi: 01.06.2015).
- Turgay, T. (2004). “Kamu ve Özel Kesimde Yönetişim Paradoksları ve Etkileřimli Yönetişim Modeli”, Yerel Yönetimler Kongresi Dünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Bildiriler Kitabı, Biga/Çanakkale 3-4 Aralık 2004, , Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, s.173-186, Biga/Çanakkale.
- Woodcock, G., Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi, Çev. Türker, A., Kaos Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yetiş, M., Antonio Gramsci, Ed. Veysel, Ç. 1900’den Günümüze Büyük Düşünürler, Etik Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yetkin, Ç., Siyasal Düşünceler Tarihi-I, Gürer Yayınları, İstanbul, 2012.
- Yıldırım, Y. (t.y.) “Porto Alegre-Fatsa: Yerel Düzeyde “Demokrasiyi Demokratikleştirmek” Çabaları Üzerine Bir Karşılaştırma”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63-1, 273-287.
- Zelyüt, S., Spinoza, Dost Kitabevi, Ankara, 2010.

## **EKLER**

### **EK 1- PARİS KOMÜNÜ KRONOLOJİSİ (LISSAGARAY, 2013: 16-18)**

#### **1870**

10 Ocak: Paris'te İkinci İmparatorluk karşıtı gösteriler başlamıştır.

19 Temmuz: Bonaparte destek toplamak için Bismarck yönetimindeki Prusya'ya savaş ilan etmiş, Fransa-Prusya savaşı başlamıştır.

2 Eylül: Bonaparte Sedan'da yenilgiye uğramış ve esir düşmüştür.

4 Eylül: Bonaparte esir düşünce Parisliler parlamentoyu teslim alarak Üçüncü Cumhuriyeti ilan etmiş, Ulusal Savunma Hükümeti kurulmuştur.

19 Eylül: Prusya ordusu Paris'i kuşatmıştır.

27-30 Ekim: Fransız ordusu teslim olmuş savunma Ulusal Muhafız güçlerine bırakılmıştır.

31 Ekim: Blanqui ve takipçileri Belediye binasını ele geçirerek Halk Güvenliği Komitesini kurmuştur.

1 Kasım: Ulusal Savunma hükümeti belediye binasını tekrar ele geçirerek Blanqui'yi tutuklamıştır.

#### **1871**

28 Ocak: Paris resmen Prusya'ya teslim olmuş ancak Ulusal Muhafız birliklerinin silahlı kalmasına izin verilmiştir. Komün yanlısı gösteriler başlamıştır.

8 Şubat: Ulusal parlamento seçimleri yapılmış ancak Komün için seçim yapılmamıştır.

16 Şubat: Thiers Ulusal Meclis Başkanı olarak seçilmiştir.

26 Şubat: Alsace-Lorraine bölgesi Prusya'ya bırakılarak barış anlaşması imzalanmıştır.

11 Mart: Ulusal Meclis Versailles'a taşınmıştır.

18 Mart: Thiers Paris'i silahsızlandırmak için girişimlerine başlamıştır.

26 Mart: Paris Komünü için halk seçimleri gerçekleştirmiş, sendikacılar, anarşistler, sosyalistler ve diğer radikallerden oluşan hükümet seçilmiştir.

2 Nisan: Komün'ü yıkmak için Bismarck'tan yardım isteyen Thiers Paris'i kuşatmıştır.

7 Nisan: Paris'e girişi Neuilly Köprüsü Thiers birlikleri tarafından ele geçirilmiştir.

16 Mayıs: Napoleon Bonaparte anısına dikilen Vendome Sütunu Parisli işçiler tarafından yıkılmıştır.

21 Mayıs: Paris'i kuşatan birlikler şehre girmiş, Ulusal Muhafız birliklerini yenerek Komün'ü yıkmıştır.

21-28 Mayıs: "Kanlı Hafta"da 30.000 komünarın infazı emredilmiş, katliamdan sonra kalanlar hapse atılmış veya sürgüne gönderilmiştir.

**EK 2- KATILIMCI BÜTÇENİN YILLIK DÖNGÜSÜ (GRET ve SİNTOMER, 2004: 58)**

<p><b>Mart</b> <b>Hazırlık niteliğindeki sektör toplantıları ve tematik toplantılar</b> -Halktan dilekçeler toplanmaya başlanır -Önceki yılın bütçe yürütmesi değerlendirilir -Katılımcı bütçenin yıllık ilk turu hazırlanır</p>	<p><b>Mart-Nisan</b> <b>Sektör kurulları ile tematik kurulların ilk turu</b> -Yürütme önceki yılın yatırım planı değerlendirilir ve yıllık mevcut planını sunar -Halk önceki yılın yatırım planının yürütülmesini doğrular -Sektöriyel ya da tematik katılımcı bütçe Forumunu oluşturacak delegelerin bir bölümü seçilir</p>
<p><b>Mart-Haziran</b> <b>Sektör toplantıları ile tematik toplantıların ara turu</b> -Halk taleplerini öncelik sırasına koyar ve yürütmeye sunmadan önce işleri önemine göre sıralandırır -En fazla katılımcının bulunduğu tematik toplantı ya da sektör toplantısı ölçü alınarak ek delegeler seçilir</p>	<p><b>Haziran-Temmuz</b> -Yürütme sonraki yıl için çözüm ve harcama öngörülerini sunar, yatırımcıların dağılımı için kriterler ileri sürer -Katılımcılar, sektörler ve tematikler düzeyinde sıraya konulmuş talepleri sunar -Katılımcılar, sektörler ve tematikler düzeyinde sıraya konulmuş talepleri sunar -Katılımcı Bütçe Konsey'inin (COP) temsilcileri seçilir</p>
<p><b>Mayıs-Ağustos</b> <b>Bütçe teklifinin hazırlanmaya başlanması</b> -Sekretaryalar kurumsal talepleri hazırlar ve halkın taleplerini analiz eder -Yürütme bünyesindeki karar mercileri, COP'ların huzuruna çıkmadan önce bütçe yönlendirme yasasını onaylar -KBK yasa önerisini tartışır ve belediye başkanını sunar</p>	<p><b>Temmuz-Ağustos</b> <b>Yeni COP' un işlerlik kazanması</b> -Yatırımcıların dağılım kriterleri, katılımcı bütçenin iç düzenlenmesi ve COP toplantılarının takvimi üzerinde tartışmalar yürütülür. -Yürütme halkın taleplerine ve kurumsal taleplere karşılık kullanılabilecek kaynakları verir</p>
<p><b>Ağustos-Eylül</b> <b>COP bütçe projesini tartışır</b> -Yürütme, COP' un huzurunda bütçe projesini sunar ve savunur -KBK' nın değişiklik ve düzeltme yapmasının ardından proje belediye başkanına sunulur</p>	<p><b>Ekim-Aralık</b> <b>COP, yatırım planını tartışıp onaylar</b> -Sonraki yılın yatırım planını tartışıp hazırlamak amacıyla, COP ve belediye organları toplanır. -Halk belediye yasama meclisindeki bütçe oylamasını izler.</p>
<p><b>COP sonraki yılın katılımcı bütçe takvimini hazırlamak üzere toplanır.</b></p>	

## Ö Z G E Ç M İ Ş

**Adı ve SOYADI** : Aliye Bilge CERTEL

**Doğum Tarihi ve Yeri** : 25.01.1990 - Bucak

**Medeni Durumu** : Bekar

### **Eğitim Durumu**

**Mezun Olduğu Lise** : Metin Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi, Antalya, 2007

**Lisans Diploması** : Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Antalya, 2012

**Yüksek Lisans Diploması** : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Antalya, 2015

**Tez Konusu** : Özyönetimden Porto Alegre'ye: Kuramsal Bir Deneme

**Yabancı Dil** : İngilizce

### **Bilimsel Faaliyetler**

- Kaymaz, C., Tut, G. ve Certel, A.B., "Hukuksal ve Bilimsel Araç Olan Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin Finansal İşlevselliği: 3. Boğaz Köprüsü Örneği", Afro-Avrasya Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları XI. KAYFOR Bildiriler Kitabı, Der. Yüksel, F., 804-814, TODAİE, Ankara, 2014.
- Çiçek, A.C. ve Certel, A.B., "Bir Örgütlenme Biçimi Olarak Devlet", Kamu Yönetimi, Der. Koçak, Y., 47-72, Merdiven Yayın, Ankara, 2014.
- Aydın, S., Çiçek, A.C., Artunay, M.Ç. ve Certel, A.B., "An Essay on the Phenomenon of Violence and Alienation Originate in the Context of the Symbolism and Signification Process", International Journal of Social Science and Humanity, Vol. 6, No. 5, May 2016, 402-407.
- Çiçek, A.C., Aydın, S., Artunay, M.Ç. ve Certel, A.B., "Reading the "Gezi" From the Newspaper's Point of View in the Context of Media, Politics and the Manipulation", International Journal of Humanities and Social Science Vol. 5, No. 3; March 2015, 104-114.

### **İş Denevimi**

**Çalıştığı Kurumlar** : Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Araştırma Görevlisi, (2013-devam ediyor)

**E-Posta** : bilgecertel@gmail.com